

Răsunetul cultural

Magazin literar și artistic

Realizat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud

An. IX; Nr. 4 (96), aprilie 2021

Apare lunar sub egida Uniunii Scriitorilor din România - Filiala Cluj

ISSN 2784-0034 ISSN-L 2784-0034

EDITORIAL

Mai este rușine în lume?

Pe câmpurile satului natal, în plimbările cu bunica, întâlneam o plantă care peste albul florilor avea o roșeață. Era „Floarea rușinii”, care simboliza înroșirea obrazilor omului când făcea ceva ce nu se cădea. Bunica îmi spunea că atunci când pata roșie va dispărea de pe floare oamenii nu vor mai avea rușine. An de an, în popasurile mele pe pământul de acasă, am observat că roșul era din ce în ce mai puțin pe floare până azi, când, parcă, fiindu-i lui rușine de societatea noastră, aproape că s-a retras cu totul, încât a rămas doar o mică pată. Rușinea dispare încet-încet din lume. Azi, dacă cineva ne spune că ar trebui să ne fie rușine o luăm ca pe o ofensă. Vorba de acasă a părinților – „Să nu ne faci de rușine” spunea totul la plecarea copilului în lume. Adică, să fii om între oameni, să-ți duci cu demnitate numele, să nu faci rău nimănui și viața să-ți fie cu respect pentru valorile morale. A fi de ocară în sat era ca și cum ți-ai fi semnat singur condamnarea.

Pe Valea Bârgăului exista salutul „Vadă-te Dumnezeu cum mă vezi”. Cei care vor să devină oameni ai legii și să ne apere drepturile s-ar fi gândit că-i vede Dumnezeu și conștiința lor și-ar fi pus semne de întrebare, nu ar mai fi copiat la examene în aceste vremuri de școală online. Adică, cei care ar trebui să fie exemplu în respectarea legii sunt primii care fură? Că suntem inventivi la găsirea unor soluții pentru a trișa, cum au fost și studenții de la Facultatea de Drept din București, care au creat un grup de WhatsApp, o știm. Întrebarea este, însă, dacă recunoaștem că ne păcălim pe noi înșine. Trăim într-o lume în care „impotura a devenit normală”, după cum spune Andrei Cornea într-un text în „Dilema veche”. Se trișează pentru obținerea permisului de conducere punându-se mai apoi în pericol viața participanților la trafic. Avem medici cu diplome false care, până sunt descoperiți, nenorocesc oameni. Putem cumpăra teste COVID-19 fără nicio problemă, ce mai contează că urci apoi într-un avion și îmbolnăvești oameni? Mai marii zilelor își afișează CV-uri pompoase, care nici 20% nu sunt reale. Mințim pentru a impresiona, pentru a fi în rând cu lumea. Apoi, prin minciună ne dezamăgim pe noi înșine dorindu-ne a fi pe nedrept mai mult decât ceea ce suntem.

Înainte de anulul pandemic, într-o discuție cu un inspector școlar, acesta îmi mărturisise că, pentru gradațiile de merit, profesorii își pun dosare în care se regăsesc adevărate „atestări” participarea acestora la proiecte nu doar în perimetrul local, ci chiar în cel internațional. Apare întrebarea - dacă dascălul a participat la diseminarea atâtor proiecte „educative”, ce însumate depășesc numărul orelor dintr-o zi, atunci când a mai avut timp să-și pregătească lecțiile și să mai predea la clasă? Și dascălii, cei care ne formează în spiritul adevărului, trișează. Ce ușor le e acum și lor cu inspecții online, și cu susținerea gradelor în fața unui ecran. Meseria de dascăl este una nobilă, respectată, care aduce multe satisfacții. Și nu se mai pot plângă azi dascălii nici de remunerație. Munca trebuie recompensată, investim în educație și așteptăm același lucru și de la dascăli, să se dedice educației. Să mai rărească din orele particulare de acasă, să predea pe înțelesul fiecărui copil la clasă, să facă

meditații gratuite cu ei, în cadrul unor sesiuni organizate cu ajutorul instituțiilor. Ce m-aș bucura să văd la întâlnirile literare profesorii de română. Dacă iubești materia care o predai nu pui în cui dragostea pentru aceasta la ora 14, când pleci de la școală. Evenimentele dedicate aniversării a 150 de ani de la nașterea lui George Coșbuc au adus la Bistrița scriitori de prim rang ai literaturii române. Ne-am bucurat de lansarea „Istoriei critice a literaturii române” și de autografele de la Nicolae Manolescu. Vine un scriitor a cărui grilă critică o predai de ani de zile la clasă și nu ești curios să îl cunoști. Asta spune totul despre profesorii noștri, care e clar că nu citesc revistele culturale și că nu i-a interesat prezența în orașul lor a întregii redacții a „României literare”: directorul publicației – președintele Uniunii Scriitorilor din România, Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mihai Zamfir, Alex Ștefănescu, Gabriel Chifu, Răzvan Voncu, Sorin Lavric, Daniel Cristea Enache.

Educația într-o societate bine ancorată în structurile culturii trebuie să fie stâlpu formării noastre. Într-o lume în care „nerușinarea a devenit regula, nu excepția”, după cum spune Alin Fumurescu într-un editorial din „Dilema veche”, nimeni nu-și mai dedică timpul studierii, ci vrea să iasă din prima în față. Respectul nu-și mai are locul printre noi, cei șapte ani de acasă devenind o poveste. Dacă mi-e rușine de ceea ce am făcut nu înseamnă că îmi știrbesc din personalitate, psihologii zilelor noastre învățându-ne să ne asumăm și bunele, și relele ca fiind parte din noi. Nu mai există granițe, dorințele, în mare parte, chiar dacă nu sunt în canoanele tradiționalului, pot fi transpuse în realitate căci o viață are omul. Vorbește Nicolae Prelepceanu, într-un editorial din „Viața Românească”, despre „socializarea atât de la modă azi”, care se face mai mult la cârciumi decât în bibliotecă, fiind, până la urmă, una de suprafață din care nu avem nimic de câștigat în timp. Cu toate acestea, menirea spiritului este pusă sub semnul întrebării, dorințele trupului, prezente excesiv în literatura de azi, fiind cele care câștigă teritoriu într-o epocă prelungită a mercantilismului. Dacă nu vom investi în cultură, dacă ne vom șterge semnele identității spirituale, umanitatea va avea de pierdut. Are dreptate Nicolae Prelepceanu când spune că statul trebuie să susțină presa culturală pentru „a permite menținerea unui nivel al valorii echilibrat”, care, peste timp, să prezinte generațiilor viitoare cultura adevărată, nu cea sponsorizată de către privați ce aduc în față, de multe ori, un spațiu de afirmare pentru autori mediocri. Nu finanțarea anonimă este soluția ci implicarea autorităților în susținerea culturii, pentru că, deși unii afirmă că „oamenii nu se hrănesc nici cu cărți, nici cu reviste”, spre deosebire de suratele animale, „au în afară de burți și cap” (Nicolae Prelepceanu). Fără a susține cultura, putem investi în drumuri betonate pentru că totul va fi în zadar. Pe ele e nevoie să circule nu roboți, ci oameni care au propria identitate, care știu de unde au pornit în istorie și încotro se îndreaptă. Dar ca să-ți cunoști rădăcinile ai nevoie, mai întâi, de studiu. Și cartea este singura fereastră care îți deschide porțile larg spre lume, putând purta dialoguri cu oricine din orice colț al lumii, cu fruntea sus, fără a fi de rușine, nici pentru tine, nici pentru neamul tău.

Menuț Maximilian

Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române:
Poporul ne dă nouă mesaje, nu noi poporului!
pag. 2-3

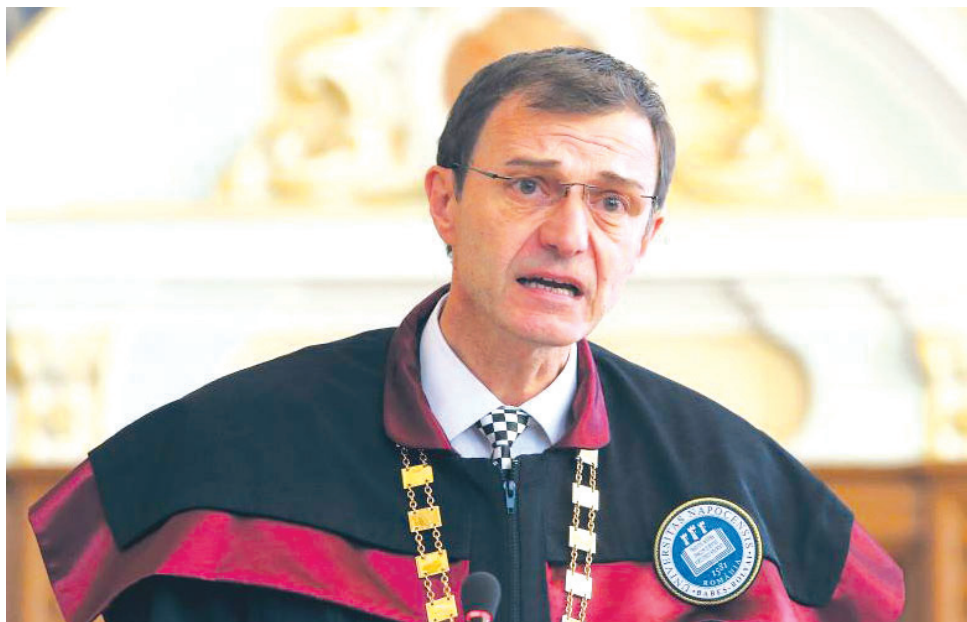
Antologie SSBN

Alexandru Cristian Miloș
(23 septembrie 1952 – 27 martie 2021)

Proiect pentru Statuia Paradoxului

Statuia Libertății tânără la cap și bătrână la picioare.
Am gândit, imaginat și realizat cel mai bizar și paradoxal proiect:
Proiect pentru Statuia Paradoxului! Proiect șoc!
Statuia Libertății cu cap de tânăr și picioare de bătrân
Dar timpul pavajului de pietre al drumului istoriei e mult mai încet
Decât timpul gândului, timpul ideii-căci în apropierea pământului,
A masei, crescând gravitația, timpul curge încetinit astfel că defapt
Picioarele noastre și implicit ale Statuii Libertății sunt mult
Mai tinere decât capul nostru. Și totuși, poet fiind sfidez această
Deformare a timpului și a spațiului.
Așez Statuia Libertății invers
O dau peste cap și peste ochi și peste inimă, spre a mă cunoaște,
A mă avea. A mă da. A o avea. Între a fi și a nu fi Steaua Paradoxului!
A fi un Om Matematic! Cu cap mereu tânăr și picioare mereu bătrâne.
Ca și lumea ce a înălțat-o. Ca și omul ce și-a făcut o casă,
masă și zbor în stele.
Istoria ascunsă a omului e veche ca și picioarele ei, iar capul
mereu tânăr
Ca și linia schimbătoare a orizonturilor.
Toate drumurile, fie și cele spre stele, pleacă din cap și sfârșesc
în picioare.
Înălțând capul, prelungind picioarele.
Schimb viteza timpului și a luminii, opresc timpul și lumina,
Fără a-i modifica viteza. Am prins lumina în capcana ei
Și am numit-o Gaură Neagră. Einstein spunea că nu sunt găuri
negre în Univers.
Există locuri, găuri albe în care timpul poate să meargă mai lent?
Poate chiar acum, scriind acest poem, pe această albastră filă!
(România Literară, nr. 43/ 2016)

Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române: Poporul ne dă nouă mesaje, nu noi poporului!

- „Academicianul și țara” este titlul unui eseu pe care l-am publicat în volumul „Puterea secretă a cărților”. „Pentru mine, Academia Română, cea mai importantă instituție de erudiție, de consacrare, de cercetare și de creație din această țară, trebuie să reînstaureze încrederea în ea și în celelalte instituții ale statului pentru ca numele de România să ajungă din nou pe buzele tuturor”, ați spus după alegerea ca președinte al Academiei Române. Domnule președinte Ioan-Aurel Pop, dacă vă întreabă un tânăr al zilelor noastre cine este academicianul, cum îi răspundeți în termeni „postmoderni”? Ce este Academia Română în vremurile tulburi de azi?

- Substantivul acesta „academician” – după ce l-au purtat Ion Heliade Rădulescu, Timotei Cipariu, George Barițiu, Titu Maiorescu, A. D. Xenopol, Nicolae Iorga, Emil Racoviță, Henri Coandă, Victor Babeș și câți alții – a dobândit în România o aură cu totul specială. Astfel, academicienii, în accepțiunea curentă, sunt creatorii de prim plan de valori intelectuale. Dar, înainte de toate, sunt și ei oameni, cu mari calități, dar și cu defecte omenești. Academia nu este numai suma academicienilor de astăzi – care, poate, nu sunt la fel de vrednici ca înaintașii lor – ci depozitarul valorilor culturale, științifice, artistice ale românilor de mai bine de un secol și jumătate încoace. Din acest punct de vedere, Academia este un Panteon al savanților, cercetătorilor, profesorilor, artiștilor din toate domeniile principale ale creației omenești din spațiul nostru, dar și de pe alte meridiane. Academia nu s-a creat pentru binele vreunui individ, ci pentru întărirea identității naționale, iar rosturile ei vor dura atâta vreme cât vor exista în lume românii și România.

- V-am ascultat discursurile pe care le-ați avut în conferințele susținute în județul Bistrița-Năsăud, întotdeauna acaparând asistența care făcea liniște în momentul în care academicianul se afla la microfon. „Nu poți să-ți critici țara, poți să critici un individ, un partid, o instituție, dar nu țara. Acum 100 de ani, intelectualii și poporul au mers mână în mână... Mai întâi avem obligația să studiem și apoi să vorbim, că de aia ne-a dat Dumnezeu minte. Acest popor are un adăpost care se numește România, pe care nu trebuie s-o criticăm”, ați spus la Năsăud. Întotdeauna am apreciat modul în care ați știut să vorbiți despre țară, discursul fiind, indiferent de locul unde a fost susținut, în țară sau în străinătate, în amfiteatrele universitare sau la alte evenimente culturale, unul de patriot adevărat. Am remarcat claritatea și acuratețea discursului, stăpânirea termenilor, cunoașterea istoriei europene și încadrarea formării poporului român în geneza acestuia. Discursurile lui Ioan-Aurel Pop sunt întotdeauna bine ancorate în realitate, astfel încât putem vorbi despre un istoric care nu și-a propus doar să filozofeze, ci să prezinte trecutul cu documentele pe masă. Ați deranjat vreodată ca istoric prin mesajele dumneavoastră prin care v-ați apărat țara? Ce este țara pentru academician și ce ar trebui să fie academicianul pentru țară?

- Firește că am deranjat, de multe ori. Eu am vorbit și am scris deopotrivă despre succese și despre eșecuri, despre victoriile și despre înfrângerile românilor, dar nu am agreat niciodată ideea de a ne pune mereu cenușă în cap, de a pretinde că nimic din ceea ce este românesc nu este bun și nici de a-i vesteji pe toți creatorii români. În demonstrațiile mele, am comparat mereu situația românilor cu cele ale altor popoare. Am spus odată că simbolurile naționale ale tuturor popoarelor – inclusiv Ziua Națională a României – trebuie respectate cu strictețe, că cine nu vrea să respecte această sărbătoare este liber să o facă, dar pe cont propriu și nu pe teritoriul României. Era să fiu linșat de unii, declarat persona non grata și chiar acuzat de șovinism. Prin urmare, a respecta legea înseamnă pentru unii șovinism. Țara este pentru oricine casa lui din punct de vedere comunitar. Pentru un academician al României, țara este obiectul investigațiilor sale, este rațiunea sa de a fi. Iar academicianul trebuie să fie pentru țară un învățător, un exemplu, un model. Toți oamenii au nevoie de modele, fiindcă nimeni nu trăiește suspendat în univers.

- Ascultăm, zi de zi, mesaje vrute și nevrute, din partea unor personaje din diverse medii, care pocesc limba română care, săraca, dacă ar putea, auzind cum se exprimă conducătorii noștri, și-ar face bagajele și și-ar părăsi pentru o perioadă patria, ducându-se la surorile ei din neamul latin. La fel se întâmplă și în rândul elevilor,

studentilor, care scriu cu greșeli gramaticale, fără nicio problemă. Ce e de făcut întru apărarea limbii române?

- Limba noastră românească, din fericire, are o forță internă de autoapărare și de conservare extraordinară, cum puține limbi au. În cazul multor limbi, unele chiar din vecinătatea noastră, s-au luat de timpuriu măsuri de protejare, de excludere a neologismelor, de formare a cuvintelor noi exclusiv din termeni vechi neoași etc. Pentru limba română nu a fost nevoie niciodată de așa ceva. Cu toate acestea, limbile evoluat au nevoie de normare și de a protecție pentru formele lor literare, îngrijite, destinate comunicării generale. Apărarea limbii o face și Academia Română, prin impunerea legală a unei ortografii oficiale, prin gramatici, dicționare, enciclopedii, istorii ale limbii, sinteze etc. Cea mai bună apărare a limbii ar trebui să o facă însă familia, care transmite copiilor prima formă a limbii materne, și școala. Baza acestei apărări rămâne tot mai mult în grija școlii, în condițiile în care familia se ocupă tot mai puțin de copii. Secretul apărării limbii este simplu: lecții foarte serioase de limba și literatura română în toate clasele, cu un număr suficient de ore. Or, dacă educația se face de formă și dacă avem un grad ridicat de analfabetism propriu-zis (copii care nu merg la școală sau care abandonează școala de timpuriu) și de analfabetism funcțional, atunci limba suferă enorm. De aceea, ajung unii români la vârsta maturității și nu știu să vorbească, să citească și să scrie cum se cade.

- În opinia președintelui Academiei Române, „nici adevărul și nici dreptatea nu au valoare fără bunătate, care trebuie să ne caracterizeze”. Putem să fim buni într-o societate în care parcă deprinderile rele ne încolțesc din toate părțile?

- E greu să mai fii bun în asemenea condiții, dar avem datoria să perseverăm. Iar dascălii nu pot abdica de la misiunea lor sub niciun motiv. Meseria de dascăl este, de fapt, o misiune și presupune mare dăruire față de om și față de oameni. Iar la noi, grupul major de oameni se cheamă poporul român. Față de acest subiect colectiv trebuie să fim buni, să însușim bunătate multă. Lumea nu se poate construi spre viitor prin răutate și ură.

- Am în biblioteca personală „Rostiri academice românești”, volumul dumneavoastră la care, de multe ori, fac referire în scrierile mele. Aici vorbiți și despre locul românilor în Europa la confluența occidentului latin cu orientul bizantin, pornind de la formarea românilor ca popor romanic, creștinarea acestora, cultura scrisă în limba slavonă și mai apoi revenirea la modelul latin, ajungându-se până la istoria actuală în care trecem de la specificul național la globalizare. Care este locul nostru, azi, în Europa? Suntem cu fruntea sus sau, din când în când, cu capul plecat, de parcă am fi făcut cele mai mari greșeli, precum copiii neascultători?

- Aparent, locul nostru în Europa nu este chiar rău, cum tot auzim în mass-media.

Suntem membri în Uniunea Europeană, adică într-un club select de state, când nu sunt restricții, circulăm aproape liber prin această Europă, ai noștri străbat lumea peste tot (aproape că nu e loc în Europa și nu numai fără români) etc. Dacă privim în profunzime, însă, situația nu este deloc bună. Prin statutul nostru de popor european moștenitor al Apusului (originea romană, limba, numele de român, creștinarea în haină latină etc.) și Răsăritului (ortodoxia, slavonismul istoric, apartenența și la lumea sud-est europeană) deopotrivă, am fi putut fi o punte de legătură, un factor de echilibru, dar rareori am știu să ne jucăm acest rol hărăzit de istorie. Ne afundăm tot mai mult în anonim sau ne facem cunoscuți prin rele, nu ne apărăm statutul de cel mai numeros popor din sud-estul Europei, nu ne purtăm cu demnitate și onoare în aceste structuri europene. Uniunea Europeană – departe de a mai fi speranța integrării și soluția ideală a viitorului, din moment ce scârțâie din toate încheieturile – ne strivește câteodată prin deciziile sale nepotrivite nouă, iar noi acceptăm totul. Ne uităm la anumiți lideri din vecini cum impun pe la Bruxelles și Strasbourg măsuri avantajoase pentru popoarele lor, iar noi nu facem nimic pentru agricultura noastră, pentru întreprinderile noastre, pentru binele oamenilor noștri, care se văd obligați să rătăcească tot mai mult printre străini, sporind prosperitatea altora.

Nu am agreat niciodată ideea de a ne pune mereu cenușă în cap, de a pretinde că nimic din ceea ce este românesc nu este bun

Bistrița: George Coșbuc - 150

- În vremuri tulburi, în care mulți ne-am speriat de prezența unui musafir nepoftit numit CoVid-19, cum ați găsit resursele sufletești necesare de solidaritate cu țara? Mesajele dumneavoastră au fost pline de învățăminte în această perioadă în care s-a scris o nouă etapă în istoria lumii. Putem spune că am trecut printr-un alt fel de război, nu apărându-ne granițele precum buncii noștri cu armele, ci unul cu acest inamic ce se pare că își modifică „înfățișarea” (tulpina) de la o lună la alta?

- Molima aceasta a fost și este o încercare grea pentru toată planeta. Întâiașii au trecut destul de des prin asemenea calamități naturale, dar generațiile noastre au uitat aceste experiențe – prilej de învățătură, de înțelepciune – pentru că nici școală ca lumea nu se mai face. Cine mai învață azi istorie, într-o vreme când ni se spune că memoria și memorarea sunt niște defecte de care ar trebui să scăpăm? Cine mai știe azi de bolile transmisibile teribile, care au făcut miliarde de victime de-a lungul secolelor și care au fost combătute cu succes prin vaccinurile inventate de mințile omenești iscoditoare? Generația mea – sub odiosul regim comunist – a învățat toate acestea la școală, la materia numită istorie, mai ales. Generațiile actuale uită un fapt esențial: istoria este experiența de viață a omenirii, pe care, dacă nu o cunoaștem, nu riscăm să o repetăm neapărat, dar o pierdem și ne cufundăm în ignoranță, într-un fel de „somnia rațiunii”. În vreme de epidemii, pandemii etc., învățătorii, profesorii, liderii de grupuri nu au voie să capituleze ori să ia măsuri contradictorii și controversate, căci ignoranța nu este o scuză. Iar puterea nu este obligatorie pentru nimeni. Cine se ridică la putere trebuie să aibă și capacitățile necesare de exercitate a actului de conducere, a actului administrativ și decizional. Boala aceasta ne-a pus în fața unui război neobișnuit, dar la fel de teribil ca războaiele cu bombe, cu arme chimice, cu crime, cu deportări, cu foamete etc. Orice calamitate care amenință viața oamenilor este copleșitoare. Obligația noastră este, însă, să veghem, să explicăm, să încurajăm, să găsim soluții, nu să hulim, nu să condamnăm, nu să capitulăm.

- În cele mai sumbre vremuri s-au născut capodopere ale literaturii. Și acum piața a explodat cu fel și fel de cărți legate de acest subiect al CoVid-ului, de la romane la jurnale și poezie, dar și volume de specialitate care propuneau rețete „magice” pentru vindecarea de CoVid. Vor dăinui aceste scrieri peste timp? A apărut o carte care să atragă atenția dumneavoastră ca istoric? Ați avut proiecte personale legate de acest subiect?

- Capodopere ale literaturii nu am văzut în această perioadă, dar eu nu sunt literat sau critic literar. S-ar putea să fi apărut pe undeva prin lume. Dintre lucrările de specialitate, pe tema pandemiei, evident că sunt unele notabile. Pentru mine, cele mai remarcabile sunt două volume închinat subiectului momei de către Academia Română, sub egida Secției de științe medicale. Eu nu am avut preocupări speciale privind pandemia, pentru că nu mă pricep. Am scris doar câteva eseuri, în care am îndemnat să nu ne pierdem cumpătul, să nu exagerăm, să învățăm cum să reacționăm echilibrat.

- Studiile sociologice spun că, în perioada de izolare, s-a citit mult mai mult, site-urile de carte având comenzi duble sau chiar triple față de alți ani. Cu toate acestea suntem pe ultimul loc la cumpărat carte, în Europa. Un an fără târguri în care scriitorii să-și prezinte cărțile, fără lansări tradiționale, însă unul în care, oricât de conservatori am fi fost în privința internetului, a trebuit să ne împrietenim cu acesta pentru a ajunge la cititori. Cum se vede de la Academia Română piața cărților? Ce putem face pentru apropierea cititorilor de carte nu doar în anumite conjuncturi, să fie prieteni constanți ai librăriilor și ai scriitorilor?

- Cartea rămâne încă, în ciuda digitalizării tot mai accentuate, un factor important de cultură. Din păcate, azi se scriu prea multe cărți – mai multe decât se citesc! – în general și prea multe cărți proaste. A doua constatare este foarte gravă, din cel puțin două puncte de vedere: 1) oricine are bani poate să-și publice orice lucrare, cu orice fel de aberații în ea; 2)

pe fondul inculturii generalizate și al știrilor false cultivate peste tot, oamenii de astăzi nu mai au criterii de selecție, nu mai pot distinge adevărul de minciună. Prin urmare, piața cărților funcționează adesea în afara criteriului de valoare. Ca să apropiem pe cititori de carte, trebuie să refacem prestigiul educației. Gustul pentru lectură se formează în clasele primare și se dezvoltă pe tot parcursul ciclurilor școlare preuniversitare. Acum nu mai există preocupare pentru formarea gustului de lectură, ceea ce este foarte grav. Oamenii văd filme, ascultă muzică, dar nu mai citesc cărți, nici măcar în format electronic. Or, lectura cărților dezvoltă nu numai cultura generală, ci și o latură a inteligenței umane extrem de importantă pentru adaptarea la realitate. Dacă familia și școala și-ar concentra și corela eforturile, atunci lectura ar putea redeveni un ghid de viață civilizată.

- Ați simțit vreodată că este greu să te impui ca istoric dând tonul din inima Transilvaniei, din mediul universitar clujean? S-au schimbat lucrurile după ce ați ajuns să trans-

miteți mesajele din capitală?

- Nu am simțit asta, poate fiindcă nu am urmărit vreodată să mă impun ca persoană. Receptarea mea ca istoric de către publicul intelectual a venit cumva de la sine, fără ca eu să fi făcut vreun efort special și intenționat. Calitatea mea de istoric al Transilvaniei vine dintr-o împrejurare firească: istoria Transilvaniei, ca orice istorie, se scrie după surse, iar cele mai multe și mai importante surse despre trecutul acestei provincii românești se află în ea, în Transilvania și la Cluj. La București sunt mai multe solicitări de mesaje decât la Cluj, iar forma lor de transmitere este – se pare – mai directă. Traiul în capitală este, însă, mai complicat și mai greu.

- Academia Română pledează pentru ascultarea elitelor. Dar, de multe ori, constatăm că elitele nu sunt implicate în anumite instituții fie ele locale sau centrale, parcă preferă să stea în afara scenei administrative de azi. Ce s-ar putea face pentru a schimba lucrurile, pentru ca rolul intelectualilor să fie fundamental în luarea deciziilor importante pentru popor? Altfel ajungem să ne întrebăm dacă mai avem intelectuali!

- Din păcate, și calitatea de intelectual s-a degradat și, în parte, s-a compromis. False elite s-au insinuat peste tot, ne copleșesc cu ignoranța și aroganța lor, seamănă discordie, nesiguranță, și incompetență. Adevărații intelectuali, în această situație, chiar dacă nu și-ar propune să stea deoparte, sunt dezorientați. În plus, elitele autentice nu acceptă asumarea de roluri decât în cunoștință de cauză. Cu alte cuvinte, un adevărat lider nu se gândește la sine, ci la comunitate, iar înainte de a accepta o funcție de conducere se întreabă dacă poate să-i facă față. Academia Română este, prin natura ei, o instituție conservatoare, pentru că vrea să ne păstrăm tradiția bună, verificată de istorie, trainică și serioasă. Pe noi, românii, în vremurile bune, ne-au condus oameni cu carte și cu stare, care nu aveau nevoie să se îmbogățească din funcții, fiindcă erau bogați de-a gata, mai ales spiritual.

- Într-o societate în care reperele sunt puțin vizibile, mai avem speranța reînțoarcerii la valorile naționale și cunoașterea istoriei netrucate a țării?

- Azi se vântură tot mai des ideile globalizării și se contrapune, în mod fundamental greșit, națiunea Uniunii Europene (UE), de exemplu. Este greșit, fiindcă o UE eficientă și funcțională ar trebui să fie un „concert al națiunilor”. Din pricina acestei erori fatale – dorite intenționat de unii, preluate din naivitate și prostie de alții – mulți fac alergie la cuvintele „națiune”, „național”. „român” și chiar „istoria României” sau „istoria românilor”. Națiunile nu au făcut nimănui niciun rău, ci doar unii conducători nevrednici ai acestor națiuni. Dacă am ajuns unii dintre noi, românii, să urâm națiunea română, înseamnă că ne-am condamnat singuri la moarte. Tot s-a făcut pe lumea asta aici la Dunăre și la Carpați, și pe Olt și pe Nistru – inclusiv țara aceasta numită România – nu s-a făcut de către un individ sau altul, ci de acest excepțional subiect colectiv care este poporul român. Întâiașii nu ar fi putut să facă nimic, dacă nu ar fi avut valori, virtuți și încredere. Toate acestea trebuie prețuite și cunoscute, iar pentru aceasta revin la școală, la educație. Ca să nu rătăcim, avem obligația să ne educăm.

- Mesajul din aula Academiei Române pentru popor ar fi...

- Poporul ne dă nouă mesaje, nu noi poporul! Poporul are un simț al lui, care-l ajută să răzbească. Noi trebuie să ne împărtășim din acel „farmec sfânt” și să preluăm din zestrea poporului român ceea ce ne poate scoate la liman, ceea ce ne poate propăși, ceea ce ne poate înălța. Poporul nu poate rătăci calea decât dacă are lideri răi, nepotriviti, nevolnici. Dar, chiar și așa, poporul se trezește repede și îi repudiază pe intruși, pe aventurieri, pe veleitari. Noi toți, ca indivizi și instituții, ar trebui să fim mereu în serviciul poporului român, al națiunii române.

- Mulțumim, vă dorim o primăvară plină de lumină și proiecte răsunătoare.

Gavril Țărmure, manager Editura Charmides: Dacă ai autori buni și rezultatele sunt pe măsură

- La ce mai sunt bune cărțile astăzi, domnule Gavril Țărmure ? Iată, s-a împlinit un an de pandemie, de când un musafir nepoftit a venit în viața noastră și care ne-a ținut o perioadă închiși în case. Unii au profitat de acest fapt și au pus mâna pe câte o carte. Cum să selectăm ceea ce citim în această „mare” de cărți în care fiecare poate să publice ceea ce vrea?

- Apropo de musafirul nepoftit. Știi că într-un cântec de-al lui Shakespeare este o expresie: „Musafirul nepoftit abia când pleacă e binevenit”. Cu toții așteptăm să treacă această perioadă care a generat o confuzie cvasi-generală, o stare total inconfortabilă, nu știi cum să conferi coerență unui proiect, nu știi cum să pornești pentru că te împiedici din nou, ești oprit, trebuie să te supui, de bună dreptate, unor reguli, uneori stricte, ca să nu agravezi situația care oricum este nedorită. Acum, toate lucrurile se desfășoară, după cum observăm, ori cu frâna de mână trasă sau cu roata împiedicată, cum se spune la noi, la sat. Așteptăm să treacă și, sigur, ne găsim de lucru în această perioadă sau încercăm să ne facem treaba adaptându-ne la situația dată, la situația nedorită venită pe capul nostru, al tuturor.

- Se pare că îi priește aici acestui musafir pentru că are din ce în ce mai multe rădăcini și tulpini și nu se lasă dus din viața noastră.

- Da, îi convine să încurce oamenii. Cam așa e sensul lui existențial. Apropo de lectură și pandemie. La foarte mulți dintre noi, pasiunea lecturii s-a instaurat înainte de a exista pandemia, încă de când eram copii. Eu, când eram copil, eram necăjit că nu am suficient timp pentru lectură, pentru că, dacă eram în vacanță trebuia să particip la tot felul de munci ale satului, ale familiei mele, dacă eram la școală, la internat, pe lângă partea de cultură generală, noi aveam foarte mult de studiat la instrumentul pe care l-am abordat sau la alte instrumente adiacente acestei specializări. Acum, sigur, reluăm foarte multe lecturi și, prin acest fel, după părerea mea, îți formezi gustul. În literatură, ca de altfel, în general în cultură, gustul este esențial, este aproape totul. Pentru că, după principiul zicerii populare „Spune-mi cu cine te întâlnești, ca să-ți spun cine ești”, „Spune-mi ce citești, ca să-ți spun cine ești”, „Spune-mi ce muzică ascuți, ca să-mi dau seama cu cine am de-a face”, așa că, toate aceste pasiuni, toate acestei idei de a-ți cultiva gustul duc la consolidarea unei identități, la formarea unei personalități mai mult sau mai puțin puternice sau relevante.

- Și se face în timp. Am înțeles că nu credeți în cititorii de ocazie, care doar odată, la nu știu câți ani, citesc o carte. Trebuie să fii constant.

- Trebuie să fii constant ca să-ți faci o idee despre ce citești, despre ce vrei. Dacă citești o carte de poezie la 3 ani, nu cred că poți să consolidezi un gust sau să-ți satisfaci un gust pentru poezie sau pentru literatură, în general. De aceea, este bine, dacă se poate, să ai o consecvență în această pasiune, în această înțelepciune. Când l-am cunoscut pe marele prozator Nicolae Breban, vorbeam despre poezie, vorbeam despre proză. În general, cu el se vorbește despre literatura română, despre poezi români, despre prozatori români. El are o obsesie a edificării monumentale, el speră, nutrește că vor mai fi prozatori în România care au această vocație a simfoniei, adică să scrii cărți, pagini multe, să fie construcții precum piramidele, dacă se poate. De aceea, vedeți că romanele lui, aproape toate au multe pagini – de la 400-500 de pagini în sus sau și mai multe în unele cazuri. Cum e la noi în Bistrița, prozatorul Alexandru Uiuiu, în „Țara ascunsă” are peste 1000 de pagini în cele două volume. Să scrii atât de mult, chiar și sub aspect cantitativ este un efort considerabil. Sunt însă și scriitori care au ambiția să scrie cât mai puțin și mai puternic. Este cazul poetului Ion Mureșan, de exemplu, la care eu nu cred că ai ce arunca din poeziile lui, că ai ce arunca din prozele lui. Am avut onoarea și bucuria să editez o carte de publicistică Ion Mureșan. Și articolele pe care el le-a scris de-a lungul timpului în presa cotidiană, în diverse publicații – Evenimentul Zilei, Transilvania Jurnal, și multe altele – toate par poeme în proză, mai mici sau mai mari. Totul este scris, totul este rostit cu har. Aici se vede talentul pe care un om îl are sau nu-l are, pentru că există și foarte multă maculatură. Ion Mureșan niciodată nu a vrut să scrie mult. Cărțile lui de poezie sunt destul de subțiri, dar extrem de puternice. Ioan Groșan avea o poveste despre o întâmplare petrecută în casa lui, împreună cu un bun prieten al lui Ion Mureșan, un înaintaș al lui, poetul Virgil Mazilescu. Acesta considera că, după el, cei mai importanți poeți care vin tare din spate după el, sunt Ion Romoșan și Petru Mureșan – le inversase prenumele la cei doi. El a citit un poem din „Cartea de iarnă” pe vremea aceea și se mira cum de-a putut să scrie ceva atât de puternic, atât de expresiv, atât de convingător. Și a luat cărțuia aceea, „Cartea de iarnă” și a aruncat-o, într-un gest de furie, simpatie, pe geamul de la apartamentul unde stătea Ioan Groșan. Această carte subțire a tăiat cele două geamuri, a făcut o fantă, nu a căzut toată sticla, și s-a dus, de la etajul șapte, unde stătea Groșan, până jos în ploaie și noroi. Întâmplarea s-a petrecut undeva în luna noiembrie, era o vreme foarte urâtă. Pe urmă l-a pus să i-o aducă, pentru că nu se mai găsea. A adus-o plină de noroi, a șters-o de sacou și i-a dat-o înapoi. Ion Mureșan este relevant în ceea ce privește poezia, prin această pasiune de a scrie puțin și esențial, la fel cum Ioan Groșan este relevant în ceea ce privește proza, deși are și scrieri mai ample, mai lungi, mai de anvergură. Breban, care miza pe Groșan, îi purta un soi de pică că nu este suficient de conștiincios, de harnic, pentru că după ce talent are ar fi trebuit să scrie cărți imense de proză. Îl considera un soi de urmaș al lui. Groșan oricum este genial, chiar dacă nu scrie cărți foarte groase, cum ar dori domnul Breban.

- Este o plăcere să-l asculți pe domnul Breban și în conferințele pe care le are. L-am întâlnit de câteva ori la revista „Tribuna”, la Cluj. Revenim la Editura Charmides.

- Am alături de mine pe scriitorii Dan Coman, Marin Mălaicu Hondrari și Alexandru

Gavril Țărmure, Dan Coman, Marin Mălaicu Hondrari

Uiuiu, dar și pe poetul Ion Mureșan sau alți apropiați pe care-i consult care îmi fac câte o ofertă, cum ar fi de exemplu criticul Alexandru Cistelean. O editură care are autori precum Ion Mureșan, regretatul Alexandru Vlad, Ioan Groșan, Vasile Gogea, Radu Țuculescu și alții, sau poeți mai tineri, în plină forță și vigoare, se bucură de succes și de apreciere. Ce-i drept, nu am acceptat să se publice orice la Editura Charmides.

- „Observatorul cultural” a editat un supliment în care se vorbește despre comunicarea cu cititorii și promovarea cărților. Întrebarea este: câtă lume mai citește? S-a făcut un top, și este trist faptul că suntem pe ultimul loc în Europa în ceea ce privește achiziționarea cărților. Chiar așa este?

- Cred că da. Trebuie să recunoaștem că se cumpără puține cărți. Până acum un an-doi, nu am scos nicio carte de poezie, chiar dacă se spune că poezia se citește mai puțin, sub un tiraj de 300 de cărți. Acum am început

să scoatem și 200 de exemplare, adică ne acomodăm la situație. Pe de altă parte, editurile nu sunt absolut deloc încurajate, cultura scrisă, literatura română contemporană nu este absolut deloc susținută. Editura Charmides, ca și alte câteva edituri, sunt printre „ultimii mohicani” care mai editează poezie și o fac dintr-o dragoste foarte mare pentru poezie, pentru carte în general, dar nu suntem ajutați nici măcar de cei care ar trebui și ar putea să ne ajute, și mă refer la bibliotecă. De exemplu, în Spania există o lege care prevede că din orice carte apărută, măcar un exemplar să fie achiziționat de o bibliotecă publică. La noi sunt foarte multe biblioteci județene care nu achiziționează nicio carte. Da, dăruiești cărțile scrise bibliotecilor pentru a intra în fondul Bibliotecii Naționale, dar trebuie să și cumperi cineva. O bibliotecă trebuie să dea exemplu, trebuie să fie dotată cu absolut tot ce apare, iar cititorii să-și pună în uz discernământul și să spună dacă este o carte proastă sau bună. Nu sunt promotorul ideii de a se achiziționa tot felul de maculaturi. Dar asta e lumea, scriitorii sunt și buni, și mai slăbuți, ca într-o familie, cum zicea mama lui Liviu Rebreanu, „în viața mea mi-a fost dat să dau naștere la foarte multe capete, unele mai luminate, altele mai ușurele”. Dacă în aceeași familie sunt oameni foarte dotați, geniali, ca de exemplu Liviu Rebreanu, iar ceilalți frați ai lui au fost mai modești sau chiar mai rău decât atât, vă dați seama că și la cărți situația este amestecată. Dar aceste edituri trebuie susținute de cineva. Altfel, se desființează și trebuie s-o iei de la capăt. Pentru că, dacă toți editorii ar trebuie să aibă o atitudine corectă și normală, atunci nu ar mai scoate cărți. Cum toată lumea este atentă la ideea dacă faci un lucru rentabil sau nu, pentru că până la urmă și acesta este un aspect, fie ai sponsori, fie ai subvenții, iar dacă nu ai nimic este cu atât mai rău și mai greu. Din fericire noi, ca editură, supraviețuim. Chiar dacă Editura Charmides are atâtea premii regionale, naționale, internaționale ai zice că se bucură de o susținere economică colosală, or nici editura noastră, ca și altele, nu sunt susținute de cei care ar trebui s-o facă. Dar trebuie s-o faci, pentru că altfel pui sub semnul întrebării existența cărților. Or, fără cărți, fără cultură ce face un popor? Oricum, nu ne putem lăuda că avem din coșul economiei României un coeficient foarte ridicat pentru consum cultural. Avem cât avem. Dar dacă nu suntem atenți și acesta se micșorează și dispăre. Și atunci vom fi copleșiți de lucrurile comerciale și fără relevanță, lucruri care te stimulează în comoditate culturală și intelectuală permanentă și ajungem să fim din ce în ce mai plâpânzi în ceea ce privește nivelul cultural.

- Ați călătorit foarte mult și în Europa, și peste Ocean, peste tot ați văzut tinerii cu cărți în mână. Și la metrou, și pe bănci. La noi, cum am putea să promovăm cartea ?

- Marketingul este extrem de important în reușita vânzării oricărui produs, deci și în ceea ce privește cartea. După opinia mea, statul ar trebui să fie mai atent cu producția și cu distribuția de carte. Sigur că noi acum suntem în capitalism, ne-am dorit acest lucru, iar în general, în ceea ce privește orice produs cultural, artistic, indiferent că este pictură, sculptură, carte, muzică, sunt lăsate cam la coada oricărei preocupări. Dar nici să le abandonezi de tot. Pentru că cineva trebuie să susțină lucrurile. Aceste lucruri se validează în timp. Ideea de a avea un anumit coeficient din PIB, din tot ce se întâmplă în plan economic și social în România este salvatoare. Pentru că dacă lași să se descurce singur un creator, poate că unul răzbește, dar noi trebuie să avem de unde alege, ca într-o grădină cu foarte multe plante și flori, unde una este peste toate celelalte, este floarea florilor. Dar se întâmplă ca „floarea florilor” să nu aibă același efect și același mediu. Criticul Petru Poantă avea o expresie, la un festival literar: „Mă, foarte mulți mediocri aici, nu știu ce caut aici, nu trebuia să vin. Nu trebuie să te supere, să te îngrijoreze, pentru că aceștia sunt compostul pentru ceilalți. Pentru că dintre aceștia este unul trimis, ca o săgeată, în atenția celorlalți. Dacă ar fi numai unul, și dacă e slab pare bun”. Lasă să fie acest mediu, din care unul strălucește, izvorăște, țâșnește, ca și aisbergurile și fântânile arteziene. Este un șuvoi mai mare, iar celelalte mai mici, lângă el. Dar trebuie să fie. Dacă dezinteresul este constatat și acest dezinteres este parca propus de cei care ar trebui să se ocupe de această problemă, ai aibă grijă, o privire atentă și chiar o anumită gingășie în plan cultural, atunci lucrurile nu vor merge bine. Încet-încet, o să coborâm ștacheta, vom coborî și preocuparea, iar revistele de specialitate o să facă, prin sondaj, constatarea că în România există cel mai mic interes pentru citit. România era o țară, prin excelență, culturală. Pentru că România, fiind o națiune tânără, viguroasă, o națiune talentată este, în același timp, și o națiune foarte puternică. Acum este vremea ei, acum ar trebui să dea lumii cât mai multe mostre de genialitate.

- Vă mulțumesc. Un an rodnic, cu mulți cititori pentru cărțile Editurii Charmides. Menuț Maximilian

Ion Mureșan: Să reloeuim cetatea cultural

- La Editura Charmides a apărut „Indulgențe”, publicistică semnată de Ion Mureșan. Vă felicit pentru acest volum de atitudine, clar, metaforic. Vreau să-mi spuneți câteva cuvinte din atelierul conceperii acestei cărți.

- În primul rând, se datorează stării de pandemie, stării de boală generalizată, ca să zic așa, și care ne-a obligat să stăm în casă. Poți să stai în casă și să te uiți la pereți, dar trebuie să te uiți în interior. Eu am căutat să fac ceva. Irina Petraș spunea că izolarea nu intră în definiția culturii, că biografia începe atunci când te recunoaște celălalt. Și tot ea pune o întrebare foarte gravă: „Ce face scriitorul când la capătul textului său nu-l așteaptă nimeni, când nu găsește pe nimeni care să-l primească?” Atunci începe greutatea pentru scriitor. Eu am încercat să trec peste această perioadă privind în urmă, pentru că am avut o vreme foarte lungă de activitate publicistică. După 1990, Alexandru Vlad mă întreba ce facem, dacă stăm și ne uităm cum se bate lupul cu mielul și nu este clar cu cine ținem, iar noi stăm în tribună, și doar privim la arenă? Noi avem cel mai mare acces, o cale legală către cuvânt și vom fi cei mai crezuți pentru că știm să mânuim cuvintele limbii române, știm să ne facem înțeleși, știm să comunicăm. Sigur, am vreo 15 ani de publicistică, zi de zi am scris la toate ziarurile transilvane, la „Transilvania Jurnal”, la „Evenimentul zilei de Transilvania”, la „Foaia transilvană”, la „Mesagerul Transilvan”, aveam rubrici zilnice chiar, o vreme, și editoriale. Și atunci am zis să nu le las în urmă, pentru că le purtam în spate oarecum nerezolvate. În multe din ele nici nu mai știam ce scrisesem și care mai rezistă din ele, pentru că activitatea ziaristică te face oarecum și melancolic. Am vorbit despre evenimente, personaje, personalități care acum nu mai sunt, care au rămas doar niște umbre pe pânza vremii, cum spunea Eminescu. Am încercat să le adun. Am căutat prin biblioteci, prin ziarurile pe care le aveam, prin calculatoare, am încercat să le dau, cât de cât, măcar unui eșantion dintre ele, o coerență și o față ca să se poată întâlni cu cititorul. Am lucrat și de aici a venit această carte – „Indulgențe”.

- Pornind de la proiectul Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor – „Scriitorul și lumea”, cât de ascultat mai este scriitorul în cetatea de astăzi, câtă valoare mai are cuvântul lui într-o lume în care limba română este din ce în ce mai pocită, începând chiar de la tribunele administrativ-politice. Ce valoare mai are cuvântul? Ce valoare mai are limba română și literatura?

- Sunt valori nemuritoare, până la urmă. Nici noi nu putem trăi fără scriitor, dar nici scriitorul nu poate trăi fără noi. El de fapt își caută partea lui coerentă, fluidă, care curge, care se încheagă în scrierile literare sau în scrierile publicistice ale scriitorului. Scriitorul are un rol foarte mare și acum, și anume de a sta de veghe la limba română, cum spune o sintagmă deja celebră. Scriitorul trebuie să-l facă pe cititor, pe cel care-l așteaptă la capătul textului, să vadă, să-și clarifice el însuși, să-și pună în propoziții ideile care, de multe ori, sunt confuze, la fel cum confuză e lumea și societatea românească de azi. Așa că, are un rol foarte important. Noi trebuie să începem, după această perioadă, care sper că se va termina până la urmă, să reloeuim cetatea cultural, pentru că scriitorul, fără recunoașterea celui alt, fără să întâlnească cititorul, nu mai are nicio biografie, i se șterge viața din urmă, i se șterge toată activitatea dacă nu se întâlnește cu cititorul. Sigur că e foarte important.

- Cum ne putem întâlni în pandemie? Cum se pot întâlni scriitorii, în cenaclu în pandemie?

- Ne putem întâlni pe cale online cu ceilalți scriitori. La cenaclu Universității „Babeșam organizat întâlniri, în curând vom scoate o antologie – „Ieșirea din carantină, intrarea în literatură”, dar am organizat și un concurs – „Omul asimptomatic” – la care am avut surpriza să am peste 100 de participanți din toate colțurile României, dar și din Suedia, Italia sau Statele Unite. A fost o surpriză și o bucurie să vezi că am reușit să oferim zece premii. Sunt texte care rezistă, texte bune. Sigur, acum cenacluul nu-l mai putem ține față-n față, dar îl ținem online. Dar până când ne-a venit mintea la cap și am văzut că putem face asta a trecut ceva timp. Sigur, până la urmă, online-ul are și un avantaj la cenaclu, pentru că texte le sunt trimise înainte de cei care le citesc, iar cei care vor să participe le citesc și pot comenta mult mai avizat și aplicat.

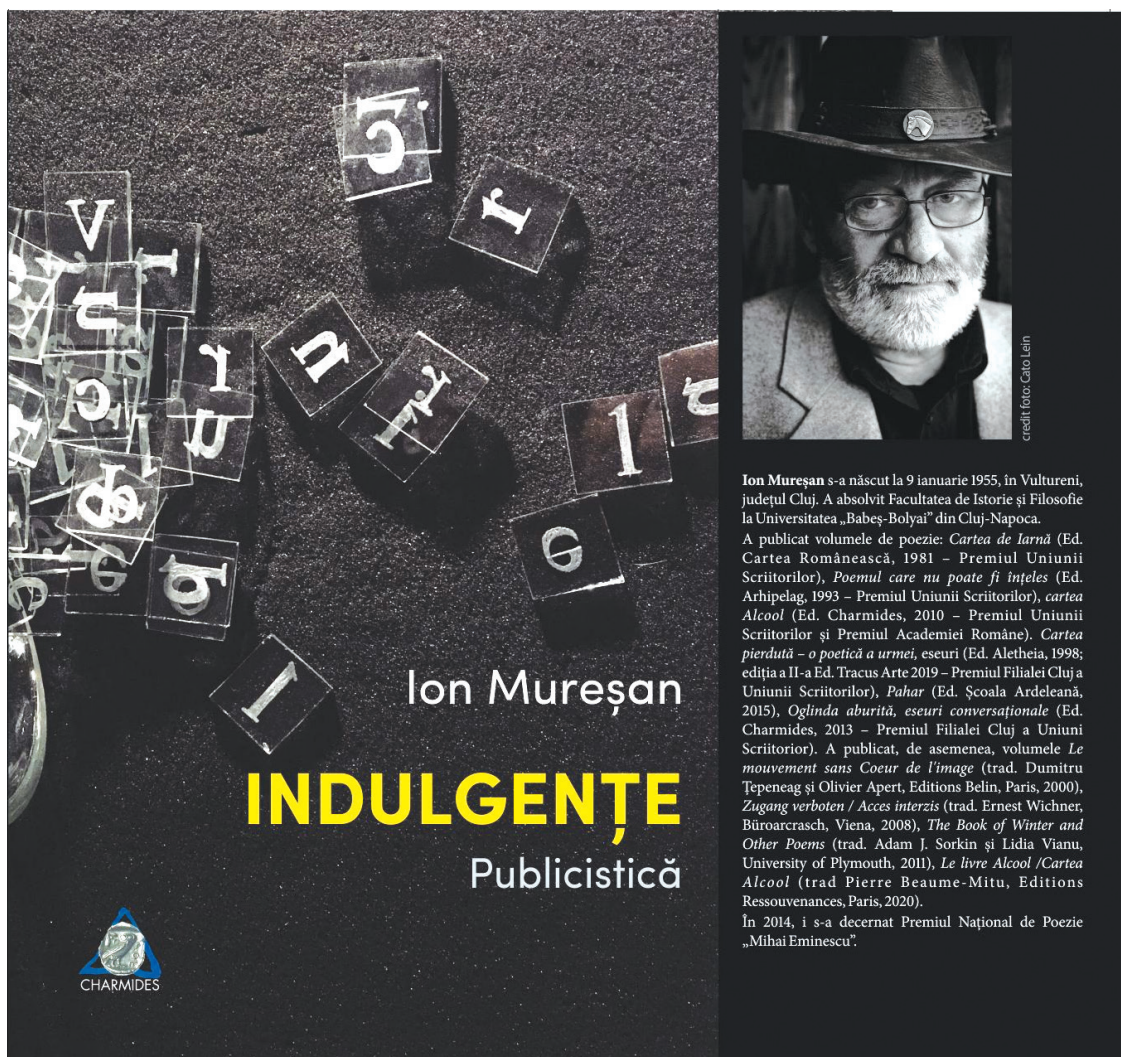
- Cât de importante sunt editurile și de ce rămâneți consecvent Editurii Charmides?

- Editurile sunt foarte importante pentru că, până la urmă, ele sunt rampele de lansare ale scriitorului, deși, în această perioadă, editurile nu o duc tocmai bine, pentru că vizitele la librării s-au rărit, nu încap toți scriitorii, lansări de carte nu se mai fac, pentru că e interzis să fie mulți în același loc, fără măști, și nu riști să faci un eveniment și să vină poliția să te amendeze pentru că ai lansat o carte. Sigur, se fac și lansări de carte online, dar una e să vezi cititorul concret, cititorul viu în fața ta, care îți pune întrebări, care te privește în ochi și știi că el este cititorul tău. Fie că sunt mulți, puțini, dar întâlnirea cu oamenii este foarte-foarte importantă, cu omul viu și omul concret. De ce sunt eu autor Charmides? Pentru că am scos cărți la ei, mi-a plăcut, iar destinul lor a fost unul fericit. Cărțile de aici au avut ecouri pe care le meritau, așa zice eu, dar și pentru că mă împac cât se poate de bine cu prietenul meu vechi, domnul Gavrilă Țărmure.

- Vă mulțumim. Sănătate și așteptăm să ne vedem și față-n față, să ne bucurăm și de o lansare a cărții dumneavoastră.

- Mulțumesc și eu.

Menuț Maximilian

Ion Mureșan s-a născut la 9 ianuarie 1955, în Vultureni, județul Cluj. A absolvit Facultatea de Istorie și Filosofie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

A publicat volumele de poezie: *Cartea de Iarnă* (Ed. Cartea Românească, 1981 – Premiul Uniunii Scriitorilor), *Poemul care nu poate fi înțeles* (Ed. Arhipelag, 1993 – Premiul Uniunii Scriitorilor), *cartea Alcool* (Ed. Charmides, 2010 – Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei Române). *Cartea pierdută – o poezie a urmei*, eseuri (Ed. Aletheia, 1998; ediția II-a Ed. Tracus Arte 2019 – Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor), *Pahar* (Ed. Școala Ardeleană, 2015), *Oglinda aburită, eseuri conversaționale* (Ed. Charmides, 2013 – Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor). A publicat, de asemenea, volumele *Le mouvement sans Coeur de l'image* (trad. Dumitru Țepeș și Olivier Apert, Editions Belin, Paris, 2000), *Zugang verboten / Acces interzis* (trad. Ernest Wichner, Büroarcrasch, Viena, 2008), *The Book of Winter and Other Poems* (trad. Adam J. Sorkin și Lidia Vianu, University of Plymouth, 2011), *Le livre Alcool /Cartea Alcool* (trad. Pierre Beaume-Mitu, Editions Ressouvenances, Paris, 2020).

În 2014, i s-a decernat Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”.

Pești în ploaie

România seamănă tot mai mult cu o crescătorie de pești pe vreme de ploaie. Stropii căzuți pe oglinda apei agită peștii într-un hal fără de hal: se adună în cânduri și sar să vâneze muște, muște lichide. În curând însă oferta de hrană bogată picată din cer se dovedește pentru ei o falsă alarmă de bunăstare.

Schimbând nițel registrul, aş spune că agitația de care este cuprinsă societatea românească e oboseitoare ca un concurs de alergare la secțiunea viteză pe 100 de metri, pe gheață, cu tălpi de plastic. E însă imposibil să i te sustragi. E molipsitoare. E epidemică. E ca un cadou otrăvit aruncat pe fereastră în locuința ta privată. De exemplu, soția mea, ardeleană de un calm monumental, se ridică brusc de pe scaunul din sufragerie și se îndreaptă cu o viteză de echipaj SMURD spre bucătărie. După două secunde se întoarce în cameră, la fel de agitată, și zice: „Nu știi cumva după ce am pornit?” Dar cui nu i se întâmplă să iasă într-un spațiu mai amplu, în oraș, cu un gând limpede în cap, și să se întoarcă cu zece confuze? Și, pe deasupra, cu o senzație de oboseală copleșitoare.

Zilele trecute am primit vizita fiicei mele din Canada. Nu mai fusese în țară de vreo cincisprezece ani. Două zile a umblat pe stradă cu frica în suflet. După părerea ei, oamenii ridică vocea unii la alții fără nici un motiv, vânzătoarele din magazine se răstesc la clienți de parcă atunci când le ceri ajutorul le-ai înjura de mamă și în același timp zâmbesc cu gura până la urechi, clujenii merg pe stradă de parcă le-ar arde casa, pentru ca mai apoi, pe neașteptate, să se oprească, calmi, pe o terasă la o bere, chipurile oamenilor exprimă supărare, și îngrijorare ca în fața unor inundații iminente, vocile sunt irascibile. Dacă pe o caniculă de peste 35 de grade Celsius, în vacanța de vară, în loc să se molească, oamenii sunt agitați și oarecum agresivi, ca niște hoți urmăriți de poliție, iarna străzile trebuie să fie total nesigure – a zis ea – probabil că nu mai e mult până să vă scoateți unii altora ochii.

Observațiile ei mi se par îndreptățite. Lumea românească pare sărită din țățani. Agitația sterilă a ocupat locul activității productive.

Dacă ar fi să pun un diagnostic stării acesteia de neliniște fără motiv acela ar fi ADHD, adică deficit de atenție și hiperactivitate. Simptomele bolii sunt exact cele descrise mai sus: neputința de a-ți menține atenția stabilă mai mult timp, o permanentă agitație, impulsivitate, memorie deficitară, dificultăți la lectură etc. Până acum se putea spune că „românul s-a născut poet”, de acum, cu îndreptățire se poate spune că „românul s-a născut cu ADHD”. Cred că merită să risc expresia „ADHD național”. De altfel, din vocabularul românilor a dispărut aproape cu totul verbul „a se plimba”. Niciun cunoscut întâlnit pe stradă nu-ți va spune „am ieșit să mă plimb”, ci „am de rezolvat ceva în oraș”. Se înțelege că e vorba de ceva neprecizat, nebulos, dar important și extrem de urgent. Tihnită expresie, frumoasă expresie, atât de rară expresie „mă plimb” o poți întâlni, mai bine zis, o poți savura azi doar în filmele de epocă. Căci străzile par mai degrabă o zvârcolire de ființe decapitate. De pești pe vreme de ploaie.

Ion Mureșan

În primăvara anului 2010, imediat după sărbătoarea Sfințelor Paști, Înalțul mă invită la reședința arhiepiscopală din Cluj-Napoca.

- Unde te grăbești doctore? ... Vocea melodioasă a părintelui Gavrilă, îmi rupsesse șirul gândurilor.

- La o dispută teologică.

- Unde?... Întrebă mirat consilierul arhiepiscopal.

- La o discuție cu Înalțul.

- Da!... Da! Atunci când e nevoie, doctorul trebuie să fie prezent. E mare lucru să ști când să-l chemi.

- Cam așa părinte Gavrilă. Omul cât trăiește, învață.

- Vlădica e tare în medicină.

- După câte am văzut are puține cunoștințe practice, dar are harul să-ți descopere, să zic așa filozofia acestei științe.

- Doamne ajută! Părintele Gavrilă îmi întinse mâna și se îndepărtă grăbit.

Înalțul mă întâmpină zâmbind în ușa cabinetului său de lucru. După ce mă îmbrățișă și îmi dădu binecuvântare, mă pofti la măsuta din sufragerie, unde furăm serviți curând de către maica Galineia cu o ceșcuță de cafea și dulceață de trandafiri.

- Înalț Prea Sfințite, vedem că lumea în care trăim este minunată, dar în același timp și odioasă. Deși omul este chipul lui Dumnezeu, aceasta nu-l împiedică să sufere și să moară.

- Dragul meu! Suferința nu reprezintă decât un accident în viața omului. Ea nu a fost creată de Dumnezeu, ea ține mai degrabă de ceea ce am putea numi o antologie a răului. Ea a venit în lume prin moarte, așa cum spune Apostolul Pavel. În cele mai multe cazuri suferința este o cauză a morții. Dar să nu uităm că suferința, cu tot răul ei a fost asumată de Iisus Hristos, în patimi și pe Cruce. De aceea prezența medicului și preotului la căpătâiul bolnavului sunt complementare. Fiecare face ce are de făcut, fără să-l excludă pe celălalt, dar și fără să i se suprapună.

- Într-adevăr, componenta spirituală influențează într-o măsură însemnată comportamentul bolnavului. Am avut pacienți care au suportat necondiționat suferința și m-am întrebat dacă acest lucru este firesc. Au fost și pacienți care au refuzat-o total, ajungând în schimb la depresie și disperare.

- Toți în viață suferim, mai mult sau mai puțin, de o boală, de un necaz, de singurătate, de bătrânețe, de plictiseală uneori, de trădarea unui prieten. Este o deosebire între o suferință și o altă suferință. O suferință pe care o ai și pe care nu o accepți și pentru care te plângi și lui Dumnezeu și, te plângi și oamenilor și, pe care o suportă cu greu și care te chinuiește. Este o suferință acumulată. Ne chinuiește. Dacă însă este asumată, te va liniști. „Iată că Dumnezeu mă pedepsește pe lumea aceasta pentru ca să mă scutească pe lumea cealaltă.” Sau spun „...prin aceasta vrea Dumnezeu ceva cu mine.” Ca pilda orbului din naștere. Au între-

Liturghia suferinței și a morții

bat ucenicii „cine a greșit, el sau părinții lui, de s-a născut orb.” Și răspunsul lui Iisus a fost. „Nu. Nici el nici părinții lui, dar s-a născut orb pentru ca prin el să se vadă lucrarea lui Dumnezeu.” Care lucrare? Faptul că Iisus avea să-l vindece.

Îți spun aceasta în urma unei lungi experiențe, pentru că sunt un om bătrân și în viață am trecut prin multe, prin foarte multe, dintre care nu puține au fost suferințe. Important este că din clipa când începi să suferi și ți-o asumi să zici „suferința este a mea, aceasta este crucea mea pe care o port pentru că și Iisus a purtat-o. El pentru păcatele noastre, eu pentru păcatele mele. El pentru că a jertfit ceva. Eu pentru că vreau să jertfesc ceva. El pentru că a iubit ceva, i-a iubit pe oameni, iar eu pentru că îmi iubesc semenii mei.” În acea clipă suferința nu-ți mai este străină, ci este asumată și acceptată, ea devine suportabilă și chiar se preface în bucurie. Ți-o spune un om cu mâna pe inimă.

În ce privește comportamentul bolnavului, este expresia libertății sale care se exprimă fie sub forma credinței sale, a filosofiei sau printr-un total agnosticism. În oricare dintre aceste cazuri, bolnavul trebuie să fie respectat, căci asistarea sa nu este o formă de prozelitism. În ce privește suferința, ea poate fi asumată de om până în momentul în care atinge anumite limite. În funcție de cum este asumată, putem vedea în aceasta o cale ce duce spre Dumnezeu.

- În practica îngrijirilor paliative ne confruntăm cu anumite situații în care bolnavul își caută durerea în scop de mântuire, ca o imitare sau o participare la suferințele lui Hristos. Aceasta pune problema refuzului medicației antialgice și o îngreunare a gestionării durerii ca și simptom.

- Unul din chinurile cumplite ale răstignitului era setea, pentru că pierdea sânge. Se știe că cel ce pierde sânge suferă de sete, i se usucă gura. Femeile miloase aveau obiceiul să facă o băutură din apă amestecată cu oțet. Era un fel de amestec pe care-l duceau la locul de osândă, ca să-l dea celor osândiți și să le înlănuiească durerile prin această anestezie. O astfel de băutură i s-a oferit și lui Iisus. S-a luat un burete îmbibat în acest lichid anestezic și pe un vârf de trestie i s-a dus la gură. Dar Iisus a refuzat, nu a vrut anestezie. A zis: „durerea mea trebuie să fie întreagă până la capăt, fără nici un fel de concesiune.” În aceasta constă măreția crucii și măreția jertfei. Sfânta cruce este și putere. Este putere prin ea însăși.

De aceea atunci când folosirea analgezicelor va duce la pierderea cunoștinței, utilizarea lor este permisă cu condiția ca pacientul să fi avut timp să-și îndeplinească datoriile religioase și morale, atât către el cât și către familie și societate. Nu este permisă privarea muribundului de conștiința de sine, fără un motiv serios.

- Să știți că m-am gândit cum deseori, în saloanele de reanimare noi rehidratăm bolnavii, iar familiile vin și ne întreabă „De ce le prelungești suferința?” Noi, de fapt, căutăm să potolim setea muribundului, căci până și cel mai robust om, femeia cea mai puternică, sugarul cel mai bine îngrijit, dacă le este sete se vor trezi ca și cum ar avea o mare durere.

- Durerea și setea, cele două suferințe prin care oamenii l-au făcut pe Hristos

să sufere, sunt cu adevărat lucrurile de care ne temem cel mai mult, pentru corpul nostru. Majoritatea celor suferinzi, când spun că le este frică de moarte, se tem mai mult de suferințele care o preced decât de ceea ce trece pe care foarte des o consideră „ultimul somn”, „ultima adormire”, „fericitul somn”, probabil chiar „anestezie”, pentru că acum se cere tot mai mult ca înainte de a muri, de a adormi, persoana să nu sufere.

- Deși menirea medicinei este lupta cu boala și cu moartea, totuși înverșunarea terapeutică întră în rezonanță cu strigătul de disperare a celui cărui moarte îi provoacă frică și pe care o respinge, pentru că ea nu-i exprimă nici o speranță, ca și cum Dumnezeu nu ar exista, cu alte cuvinte cel în cauză nu este de acord cu credința în Înviere și în viața eternă.

- Dumnezeu a impus o rațiune, chiar dacă ea este crudă. Este o rațiune, de ce? Pentru că după moarte există Înviere.

Moartea nu este un fenomen prin ea însăși, este o pregătire a omului pentru ceea ce urmează. Eu sunt un om în vârstă și este normal să mă gândesc la sfârșitul meu pământesc. Dar nu mi-e frică. Nu este vorba că o să putrezesc undeva în pământ. Acest lucru este firesc. Este vorba de ceea ce nu moare în om, sufletul și de acea imagine, destinul acestui suflet, pe care știu că îl pun în mâna Domnului.

Îmi aduc aminte de un prelat din occident. Acesta era pe patul de moarte și i se dădeau medicamente de tot soiul pentru a-i prelunge viața. Și el le zise: „Nu mai îmi dați medicamente, lăsați-mă să mor.” Și l-au lăsat. Adică de ce să prelungești o viață doar biologică, o viață care nu mai spune și nu mai aduce nimic, când eu am în față o viață de dincolo în care pot să trăiesc așa cum n-am reușit să trăiesc pe pământ.

- Totuși, cum vom motiva pentru noi înșine, pentru familie și pentru cei ce înfruntă sfârșitul existenței pământești, convingerea că moartea nu este „terminală” și că trebuie îmbrățișată ca un început mult așteptat, o adormire și o deșteptare, întru bucuria vieții veșnice?

- Iată o să răspund printr-un pasaj din Evanghelie. Este vorba de fiica lui Iair care era mai marele sinagogii. Iisus era în drum către el și pe drum i se spusese: „Iair. Fiica ta a murit. Nu-l mai supăra pe învățător.” Iar Iisus auzind, i-a răspuns „Nu te teme, ea nu a murit ci doarme.”

În timpul acesta, Mântuitorul s-a apropiat de casa lui Iair, iar vecinii au început să râdă de El spunând: „Uite ce zice Învățătorul, că doarme și că n-a murit.” Că doar omul își dă seama atunci când are în față un om viu, un om adormit, un om leșinat, un om în comă sau un om mort, cel puțin după respirație. Așa încât L-au luat în râs. „Uite el zice că doarme, când noi știm că a murit.”

Este foarte adevărat că a urmat minunea. Iisus a intrat în casa lui Iair, a luat-o pe copilă, care avea doar 12 ani, de mână și i-a poruncit: „Copilă scoală-te!” Și fetița s-a ridicat, iar Iisus a dat-o părinților ei poruncindu-le să-i dea să mănânce. Pofta de mâncare este semn că omul este sănătos. Acesta este un semn pe care îl știu și doctorii. Odată cu sănătatea vine și pofta de mâncare.

- Aveți o putere de a pătrunde în pildele biblice, în temele biblice, în a apropia Biblia de om.

- În general oamenii așteaptă să

vină un Iisus din ceruri, să fie un mare miracol, un fenomen atmosferic devastator, o de-reglare a planetei. Nu! Iisus vine umil. Dacă am ști că omul de lângă noi e Iisus, i-am oferi daruri, apartamente, mașini. Dar Iisus nu vine așa. E o bucată din celălalt de lângă tine. Dacă te gândești că-i dai aproapei, îi dai lui Iisus și, poate chiar este El.

- Când noi, creștinii ortodocși ne referim la moarte, folosim mai multe denumiri. Discutăm despre adormire, trecere, pasaj, exod, tranzit. Probabil sunt încercări imaginare de a ne apropia de moarte.

- Oare este o deosebire între moarte și somn? Noi o facem în slujbele noastre în limbaj bisericesc. Atunci când cântăm pentru cel mort zicem: „Odihnește Doamne sufletul adormitului tău.” Noi nu folosim cuvântul mort sau moarte. Nu zicem că ne rugăm pentru cei morți, ci pentru cei adormiți. De ce? Pentru că în credința noastră creștină, moartea practic nu există. Nu există pentru că noi credem în Înviere. Și credem în Înviere pentru că și Iisus Hristos a murit și a înviat. Și după El mulți alții, cărora Apostolii le-au fost martori. Așadar moartea este practic relativă în înțelesul pe care-l folosim noi. Este o trecere, este o punte prin care noi trecem dintr-o existență în altă existență sau dacă vreți dintr-un mod de existență în alt mod de existență. Adormitul trăiește și după moarte, pentru că cel care moare este trupul destinat pământului așa cum știm, putrezirii și nimicirii, iar în el partea esențială e sufletul care nu moare ci adoarme. Adoarme în sensul că nu mai comunică cu ceilalți și trece în alt mod de existență, care e știut doar de Dumnezeu și numai de Dumnezeu.

Așa încât, dragul meu, nu vă temeți de moarte, căci ea nu există. De îndată ce-l avem pe Mântuitorul înviat, moarte nu mai poate exista. Noi credem în învierea morților, credem în propria noastră înviere, pentru că altfel am avea sentimentul inutilității, că trăim degeaba și, că degeaba ne străduim să ne împlinim în familie, să ne creștem copii mari, să ne trudim cu ei. Altfel, la ce bun toate acestea, dacă totul se termină prin nimicire.

- În ce privește fenomenul morții, ne aflăm în fața unei triple alegeri. În primul rând, există „calea vitalității”, conform căreia viața biologică trebuie menținută cu orice preț și prin toate mijloacele. Există apoi „calea eutanasiei”, conform căreia bolnavul în stadiul terminal are dreptul de ași decide momentul morții și modul în care dorește să moară. Nu în ultimul rând este concepția creștină, în care persoana în cauză trebuie să fie conștientă de „moartea-Înviere a lui Iisus Hristos”.

- Să știți că atitudinea în fața morții determină atitudinea în fața vieții.

Spunea Sf. Apostol Pavel, un om foarte înțelept de altfel: „Dacă noi nu am crede în Învierea morților, atunci zadarnică ar fi predica noastră.” Adică ne-am strădui și am trăi degeaba dacă totul s-ar sfârși prin nimicire, prin inexistență. Omul este zidit de Dumnezeu să existe și există atât prin viața pământească cât și prin viața de după moarte. De aceea avem și cultul moaștelor și, noi îl avem mai dezvoltat decât la alte popoare.

Îmi aduc aminte cu pioșenie de viațarea patimilor, când la mine, în satul natal, la țară, femeile mergeau să-și jelească morții, adică să-i plângă în sensul de a conversa cu ei, pentru că în plânsetul lor era de fapt o convorbire cu cel trecut dincolo.

Liturghia suferinței și a morții

Adică, practic moartea nu există pentru ei. De altfel să nu ne mirăm că strămoșii noștri daci, care nu erau creștini, credeau în suflet și în nemurirea sufletului. De aceea nouă românilor ne-a fost foarte ușor să adoptăm creștinismul, pentru că am fost precedați de strămoșii noștri care credeau în nemurirea sufletului.

- Înalț prea Sfinți, cred că a venit momentul să ne întrebăm dacă Biserica Ortodoxă este în stare să dezvolte programe capabile, care să garanteze celor aflați în stadiul terminal de boală, alinarea suferinței, împreună cu un mediu pașnic, iubitor și de rugăciune.

- Singurătatea este una din suferințele cumplite, pe care o resimt în special cei care suferă de boli cronice avansate, cum este în zilele noastre cancerul. Nu trebuie să vă spun eu tot adevărul despre singurătatea pe care o resimt bolnavii din spitale. În numai câteva minute, pe un bolnav îl ia salvarea din casă, din mijlocul familiei, și-l strămută năprasnic într-un alt univers, într-o altă cameră, cu o altă fereastră, cu o altă priveliște (dacă ea există), cu alți oameni, cu alt limbaj, între membrii unei echipe medicale pe care nu-i cunoaște și cu care va trebui să se acomodeze. Nu suferința fizică în sine, boala de care suferă, este importantă, ci șocul acesta al ruperii de viața cotidiană și aruncarea, dintr-o dată, într-o altă viață. De aceea, este nevoie de umanizarea spitalelor. Să simtă medicul, că în fața lui nu se găsește un caz de rezolvat, ci un om, o ființă cu trup care suferă, și cu un suflet care așteaptă și speră. E nevoie ca bolnavul, odată intrat în camera de spital, să simtă că, dacă s-a rupt dintr-o familie, a intrat în alta.

Tocmai pentru că există suferință, mergem în spitale să-i căutăm mai cu seamă pe cei care sunt singuri și nu au pe nimeni care să-i ajute. De aceea avem astăzi preoți în spitale și, cred că încă nu avem de ajuns, pentru ca cel singur, părăsit sau nepărăsit să simtă o rugăciune și o mână caldă, duioasă, pe fruntea lui înfierbântată și să simtă prezența lui Iisus prin rugăciune, înaintea de a fi dus pe masa de operație.

- În momentul în care un pacient e aproape de moarte, rolul medicului se complică enorm. A asista pe cineva să moară nu este ușor. Nu numai pentru că deseori moartea este falsificată și dependentă de adevăr, dar și pentru că, în loc să fie trăită ca un eveniment extraordinar, oricât de dureros ar fi pentru condiția umană, ea este considerată ca o insuficiență de moment a științei. În plus, dorința medicului de a scurta suferința capătă câteodată o nuanță neclară, așa încât ne întrebăm uneori pe cine dorim să scăpăm mai repede, de suferința pe muribund sau pe cei apropiați lui.

- Dragul meu. Avem certitudinea că moartea nu este definitivă, că ultimul cuvânt nu este al ei, așa cum se accentuează în troparul pascal „Hristos a înviat din morți, cu moarte pe moarte călcând.” De aceea, a cere Domnului „un sfârșit creștinesc al vieții noastre, fără durere, fără rușinare, în pace, și răspuns bun la Înfricoșata Judecată a lui Hristos”, reprezintă acceptarea de a ne asuma prin credință tot ceea ce Domnul ne acordă, fie ele bucurii, fie încercări și de a-L urma, adică a trăi după Evanghelie, conștiință de fapt că tot ceea ce trăim indică drumul nostru către El. Iar noi, cei a lui Hristos, credem și mărturisim: Hristos a înviat!

Mircea Gelu Buta

Scrisoare către Arhiereul nostru din ceruri

Înaltpreasfințite Părinte
Bartolomeu,

În anul 2002, IPS Bartolomeu Anania al Clujului împreună cu secretarul său de cabinet, Marius Drăgoi, actualul PS Macarie al Europei de Nord

Îmi aduc cu dor aminte cum, în fiecare an, pe 18 martie, cu toții serbam ziua Înaltpreasfințitei Voastre de naștere, ușile reședinței stăteau larg deschise, până noaptea târziu, pentru a-i primi pe cei care aveau drag să vă aducă o floare, un cuvânt bun, o îmbrățișare frățească. Nu putem uita nici odată cât de emoționat erați atunci, ca un copil, și cum Vă precipitați, împiedicându-Vă în dulamă, să nu cumva să lăsați oamenii să aștepte, pentru a-i întâmpina și a le mulțumi, ridicându-i duhovnicește cu o binecuvântare și cu un cuvânt dres cu înțelepciune. Îi primeați pe toți, mici și mari, cu aceeași prospețime sufletească. Abia mai târziu am înțeles cât de rară este această calitate: întâlnirea cu ceilalți ca un dar de la Dumnezeu, iar nu ca ceva de la sine înțeles.

Și adevărul e că cel mai mare dar pe care l-am primit noi de la Dumnezeu ați fost și sunteți Înaltpreasfinția Voastră!

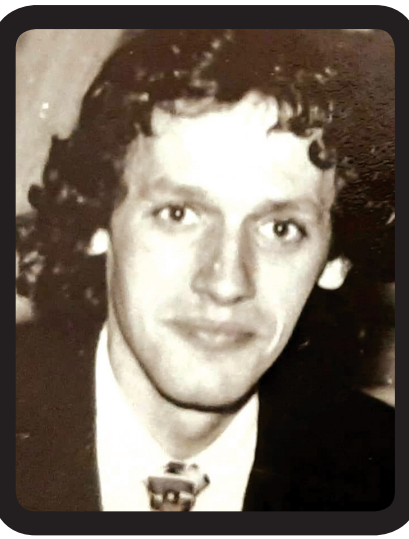
Oștean al armatei cerurilor și străin călător pe acest pământ, de 10 ani serbați nașterea în veșnicie, pe noi lăsându-ne mai împruținați. Oh, Înaltpreasfințite Părinte, dacă ați ști de câte ori nu am simțit nevoia, în vremurile acestea, să Vă fi avut încă printre noi! Să prindem curajul, tăria, încrederea pe care știți să le transmiteți când lupta era mai grea și forțele răului păreau a ne copleși. Când erați aici cu noi, pe cât era lupta mai grea, pe atât deveneați mai puternic luptător. Când era mai greu, atunci Vă ridicați mai aprig. Vă mărturisim, Înaltpreasfințite, că de multe ori, văzând că se petrec lucruri în lume și în Biserică de neînchipuit, ne-am descumurat și ne-am întrebat: încotro, Doamne? Încotro duc toate acestea, Părinte Mitropolit Bartolomeu?

Și, tot mai lămurit, înțelegem răspunsul pe care ni-l transmiteți: toate acestea duc către Golgota, spre răstignire și înviere!

Vă mulțumim, Înaltpreasfințite Părinte Bartolomeu, pentru darul de a Vă întâlni și de a lucra împreună. Vă mulțumim și ne este tare dor de Dumneavoastră. Și nu uitați, Înaltpreasfințite, să puneți o vorbă bună la Arhiereul Cel Veșnic și pentru noi, cei care am rămas pe frontul acestei lumi. Iar când vedeți că am slăbit, să ne trimiteți câte o încurajare, o îmbărbătare fermă, dar în același timp și duioasă, lină ca bătaia pe umăr a unei aripi de înger. O vom simți și vom ști imediat de la cine vine.

+ Episcopul Macarie cu toți fiii și frații împreună lucrători în via Domnului Stockholm, 2021

Drum bun spre stele, Alexandru Cristian Miloș!

Nu l-am mai văzut de mult pe Alexandru Cristian Miloș, poetul orașului Bistrița. Înalț și deșirat ca o scară spre cer, pe el nu-l pot uita pentru cum recita un poem, pe vremea tristei dictaturi, în care adapta versurile lui Dimitrie Stelaru: „Noi, Al. C. Miloș, n-am cunoscut niciodată Fericea./ Noi n-am avut alt soare decât Umilița;/ Dar până când, înger vagabond, până când/ Trupul acesta gol și flămând?”. Din când în când, îmi aducea aminte de el pentru că îmi părea a fi Poetul. Adică era parcă de pe altă lume. De câte ori încercam să-l asemuiască cu ceva, îmi venea în minte „Albatrosul” lui Baudelaire: „Poetul e asemeni cu prințul vastei zări/ Ce-și râde de săgeată și prin furtuni aleargă./ Jos pe pământ și printre batjocuri și ocări/ Aripele-i imense l-împiedică să meargă.”

Nici nu-mi venea să cred cum pot supraviețui în lumea noastră fără scrupule asemenea oameni ciudați și nepământean de triști. Mi-a spus odată

că a renunțat în anul trei la medicină pentru că nu putea să participe la disecții, nu putea să vadă sfârșitul omului, o ființă cosmică, nu biet cadavru.

Semăna mult cu tata, și eu, copil fiind, nu eram încântat de asta, aș fi vrut mai mult să mă pot mândri cu un tată războinic, care să bea, să injure și să meargă la crâșmă, măcar din când în când.

Dar ei erau prieteni și, crescând, am început să-i îndrăgesc pe amândoi pentru fragilitatea lor, ascunsă la tatăl meu, care era înalt și puternic, vizibilă la Alexandru Cristian Miloș, care se furișă pe lângă ziduri ca o umbră, ca o foaie de hârtie purtată de vânt.

Tata era om de pământ, cum ar zice Ioan Es. Pop, iar Alexandru era venit de undeva din cosmos și visa să se reintegreze în națiunea stelară. Unul voia să se odinească sub iarbă, altul, să se întoarcă printre stele.

Drum bun spre stele, Alexandru Cristian Miloș!

Vasile Sebastian Dâncu

Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România anunță cu tristețe încetarea din viață a poetului și prozatorului Alexandru Cristian MILOȘ
Odihnească-se în pace!

Irina Petraș, președinte

Conducerea Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud deplânge trecerea la cele veșnice a colegului Alexandru Cristian Miloș. O viață și-a dedicat-o slujirii literaturii, fiind considerat una dintre vocile lirice ale Bistriței.

În numele scriitorilor din județul Bistrița-Năsăud, transmitem sincere condoleanțe familiei greu încercate și ne rugăm bunului Dumnezeu să-i facă parte colegului nostru de un colț de rai.

**Comitetului Director (Irina Petraș - președinte de onoare,
Menuț Maximilian – președinte,
Icu Crăciun, Vasile George Dâncu, Virgil Rațiu – vicepreședinți)**

Colectivul Bibliotecii Județene Bistrița-Năsăud și managerul Ioan Pinte își exprimă regretul pentru tragica dispariție a scriitorului Alexandru Cristian Miloș, apropiat colaborator al instituției noastre.

Bunul Dumnezeu să-l așeze pe cel plecat în eternitate în rândul dreptilor.

Membru activ al Cenaclului „George Coșbuc” și colaborator al revistei „Mișcarea literară”, poetul Alexandru Cristian Miloș era pătruns de fiecare gest liric pe care-l făcea, era animat de trăiri stelare. Colegii din cenaclul Coșbuc și colectivul de redacție al „Mișcării literare” îi aduc un pios omagiu, nădăjduind ca lumina poeziilor sale să biruie timpul și sufletul său să-și găsească odihna într-o stea! Dumnezeu să-i dea mântuirea!

Olimpiu Nușfelean - Director al Revistei „Mișcarea literară”

Alexandru Cristian MILOȘ (23 septembrie 1952 – 27 martie 2021)

Poet și prozator. Debut absolut în Luceafărul, 1976. Debut editorial în volumul colectiv Cântec pentru zorii de zi, 1987. Volume: Stele amintite, 1994; Ființe de lumină, 1994; Nume din Cer, 1995; Sertarul astral al Profetului, bilingv, 1996; Poemele omului electric, 1998; Poemele planetelor, 1999; Închisoarea timpului/Drumurile cerului, 2000; Prințesa zburătoare valahă, 2000; Timpul Babilonului albastru, 2001; Cartea Oceanului G, 2002; Națiunea cosmică, antologie, 2002; Copiii cosmici. Noua rasă, 2003; Biții memoriei, 2003 (ediție germană, 2004); Poeme reîntâlnite sub Sirius, 2004; „Cetățenii cosmosului”, carte electronică, 2006; „Allo, le cosmos à l'appareil”, astropoezie, ediție în limba franceză, traducerea Florin Avram, 2008; Cosmonauții albi, 2009; „Etica Galactică”, ediție în limba spaniolă, Barcelona, Spania, 2009, Filosofii siderale, s.f., 2010; Biblia reptiliană, s.f., 2011; Laser, publicistica, 2011; Cosmos, antologie, 2011; Sud-Galactic, s.f., 2013; CNSAS – dosarul „poetul”, 2014; Lumile de dincolo, s.f., 2014. A colaborat la periodicele: „România Literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Echinoc”, „Poesis”, „Poezia”, „Contemporanul”, „Convorbiri Literare”, „Cronica”, „Ateneu”, „Unu”, „Familia”, „Orizont”, „Arca”, „Vatra”, „Astra”, „Feed Back”, „Transilvania”, „Viața Românească”, „Scrisul Românesc”, „Litera Nordului”, „Conexiuni”, „Mișcarea Literară”, „Verso”, „Apostrof”.

Când scriu aceste rânduri, calendarul înregistrează un an de la trecerea Dincolo a autorului unei cărți prea curând postume. Ion Urcan a închis ochii într-o zi a echinocțiului de primăvară, dar ucenicise, cu ani în urmă, în atelierul poetic „Echinox”, unde a fost redactor în intervalul 1976-1979, adică în anii studenției sale la Filologia clujeană. Avea, când l-am cunoscut, o figură subțire, cu fața albă, luminoasă, de adolescent, – „spuma laptelui” – și a rămas cu acest chip delicat, caligrafiat în linii fragile și fragede, până în vremea maturității, conservând o tinerețe încurajatoare. A fost, până la sfârșit, foarte fidel grupului în care s-a format, simțindu-se solidar cu spirite din aceeași familie cu a sa, adică a tinerilor pentru care lumea cărților începuse de timpuriu să facă parte din viața lor, – lucru evident în versurile publicate în revistă, unde Biblioteca și Muzeul lăsau urme tot mai semnificative.

Culegerea de față reține, în afara textelor publicate în volume, câteva dintre „exercițiile lirice” anterioare asocierii cu echipa echinoxistă, și ele dezvăluie o evoluție interesantă, de la primele poezii încă stângace, convențional „romantice”, cu luminozități astrale deasupra frunții dintre palmele înfierbântate, cu mantie solemnă, și postură de visător. Apar, însă, foarte curând alte lumini, venite dinspre Biblioteca („Câtă suflare la pândă în cărți!”), asociate cu notația elementului natural („o mică tufă de ienupăr/ Prezise resurecția bibliografiilor”) – și tânărul poet se apropia astfel de congeneri precum Emil Hurezeanu ce debuta în 1979 cu Lecția de anatomie, ori de Petru Romoșan, care jongla histrionic cu măștile poeziei („Ecce aleator!”), „Glorie magistrului de omiletică!”), insinuând devreme efectuarea unor „exerciții de retorică”, cu urmărirea ecuației dintre arta convenționalizată a rostirii și concretul existențial, dintre o anume seninătate a purului joc imaginar și „penumbra” mai gravă a realităților date. Sunt mărci ale conștiinței de constructor al stării lirice („Voi scrie un amplu poem despre...”), fără a uita să culegă într-un loc, în timp ce și gândea versurile, câte „o castană înghețată”... Nu numai o parafrază după medievalul Dino Compagni indică frecventarea literaturii italiene, ci mai ales lecturile de poezie moderniste din Peninsula, de pildă, a lui Montale, poate Ungaretti, de la care învață să învecineze organic imaginarul livresc cu notația concretelor sau – în al doilea caz – să și concentreze „impresionismul” plastic. Ion Urcan a așteptat, poate din timiditate, mai bine de un deceniu până să și publice prima carte, adică Ad usum Delphini în 1994 – sugerând, după sintagma din titlu, epurări și eliminări de stridențe ale comunicării – și a mai trebuit să treacă altele două ca să iasă în public cu următoarea, O seară la restaurant (2016). N-a stat însă degeaba între timp, căci a tipărit consistente studii despre opera lui Ion Budai Deleanu, printre cele mai bune scrise despre acest autor. Poetul s-a neglijat, cum se vede, dar cele două cărți pe care a ajuns să le publice, întâmpinate pozitiv de critică la apariție, meritau a fi remarcate ca opere ale unui talent autentic, cu profil distinct în cadrul promoției sale, deși s-a menținut oarecum în marginea ei. Și putem regreta, astăzi, că n-a fost mai productiv. Biologic, ar aparține „generației ’80”, dar îl diferențiază față de confrății din țară lipsa de apetență militantă, comună, însă, cu a altor camarazi de la „Echinox”, și adeviziunea la o modernitate lirică acceptată și asimilată firesc și echilibrat. Că e conștient de faptul că lucrează cu convenții ale scrisului, pe care le evidențiază cu o anume detașare a omului care și cunoaște uneltele, că i-a citit și pe alții, se vede în numeroase poeme încă de la debut. Într-o poezie i se adresează, de pildă, direct lui T.S. Eliot, poetul foarte cultivat, cu mixtura sa de „corelative obiective” comune și mari simboluri, și referințele frecvente la actul scrisului, căci se vede mai tot timpul scriind și căutându-și expresia adecvată. Metafora „icoanelor sparte” din acest poem, spune mult despre nevoia migăloasei recompuneri a întregurilor din secvențe concentrate, fiecare, în forme cvasiemblematice. Câteva texte din zona acestor preliminarii ale cărții din 1994 – dateate majoritar în anii 1978-1979 – sunt deja piese încheigate, cu câteva variante care certifică efortul de șlefuire, controlul riguros al expresiei: poezie de impresii intelectualizate, coexistență a viului (figurația animalieră e frecventă, în asociere complementar/contrastantă cu glacialitatea peisajului, evanescența norilor, figurile fragil desenate de fantezie). ..Că rămâne foarte preocupat de problematica raportului dintre trăire și convenția ei,

Secundele melcului

instalat pe aceeași poziție de frontieră, se vede explicit, de exemplu, și din al treilea ciclu al cărții, Secundele melcului – lentoare a reflecției asupra drumului poetic parcurs – subintitulat chiar Exerciții de retorică, ce cuprinde alte câteva „fabule didactice” (era titlul grupajului secund al volumului).

Într-o poezie, Despre contemplator, „programul” apropierei de lucruri, de concretul lor viu, e sugerat încă o dată: „E plină țara de acești contemplatori – a spus/ Cel ce vede faptele viitoare –/ În locul lor/ Dă porunci tunetului și murmură apa; în locul lor/ Berbecii miros oile iar Duhul sfânt/ Întâlnește în taină femeile.” Alta vorbește despre un „autobuz cu gaz”, care, „excedat de real” își abandonează călătoria și, „metafizic și pur”, „împarte de acum teritorii virgine în nori”, sfârșind prin a fi calificat drept „calească a melancoliei”, demodată, desigur, de care „concețâtenii” sunt invitați să se ferească...

Poetul lucrează, cum se poate mereu observa, pe un dublu registru liric – unul al vederii concretelor, altul al visării ascensionale, fanteziste, împrumutând masca de „saltimbanc” sprinten și dezinvolt, deopotrivă cu aceea, mai gravă, a... contemplatorului cu viziuni de dincolo de lucruri. În prefața volumului, Al. Cistelean îl caracteriza tocmai în acest sens, scriind că „în spatele retorului ironic stă mereu la pândă și mereu refulat, un melancolic și un delicat, ba chiar, câteodată, un patetic.” În postura de „saltimbanc” (e și titlul poeziei) se mișcă cu grație regizorală și plăcere de muzeograf, evocând „după Vameșul Rousseau” figuri dintr-un tablou celebru al lui Van Eyck redesenat într-un mic spectacol de balet... spaniol: „Iată pantoful/ curtezanei scăpătate/ Iată Personajul și Opera/ Și Subiectul/ Giovanni Arnolfini/ Îmbrăcat, dă brațul preaiubitei sale Doamne/ Don Antonio y su esposa Leonor/ „Te iubește”, „Te dorește”/ Veselul tril de acordeon/ Supremă glorie în seara/ Unei calme străzi cu îndrăgostiți manierați.”... Până la publicarea celei de a doua cărți s-au produs schimbări evidente în scrisul lui Ion Urcan. Confruntarea dintre realitatea percepută senzorial, sub semnul viului, în opoziție cu reveria fantezist transfiguratoare, dispare aproape cu totul din noile poeme, făcând loc unui discurs liric în care notația cotidianului – văzut acum sub semnul unor grave alterări – are ponderea cea mai însemnată. Deplasarea de accent putea fi ghicită din chiar diferențele dintre cele două titluri de carte – unul mai „nobil” și mai „livresc”, celălalt trimițând la un spațiu „democratic”, în care limbajul „înalt” își pierde poziția dominantă.

La prima lectură a noului volum de versuri, notam un număr de considerații pe care cred că le pot păstra secvențial, căci noua citire nu schimbă impresiile inițiale. Cel ce vorbește aici – scriam – nu și face mari iluzii despre viață, întâmpinată cu un sănătos realism, conștient de precaritățile ființei sale fragile, de faptul că îl așteaptă un sfârșit comun, fără strălucire, ba imaginează chiar situații de contrast radical, de pildă între reveria unei călătorii pe o punte de „pachebot” ideal de a dreptul paradisiac, și momentul în care „coborât în sala mașinilor”, îl va aștepta o moarte atroce, cu sfâșieri de organe transformate în piese mecanice, un adevărat măcel închipuit în aspre linii grotești (Călătoria). Versurile liminare invocaseră în același regim deceptiv posibilitatea unei evadări din „blocul cenușiu” în care viața de fiecare zi devenise imposibilă, apelând la amintiri livrești din Valéry sau Blaga, trecute în registrul derizoriului („Dați mi un acoperiș cu porumbei, domnule Valéry./ Dați mi un camion de cherestea, voi, munților./ Dați mi liniștea, o, fabrici/ De plăci ondulate!”), în perspectiva unei vieți cât de cât suportabile, cu promisiunea de a se arunca apoi „în abisul burlanului de gunoi”, scutind lumea de „ceremonii inutile” (Acoperișul).

Că „ceremoniile”, modul de a trăi în consonanță cu marile simboluri și ritmuri cosmice au devenit imposibile o spune, în fond, mai fiecare text din volum. Subiectul liric asistă la (și înregistrează cu priviri tăioase) procesul de degradare radicală a miturilor, fără, însă, lamentații inutile patetice, ci cu un soi de zâmbet, din nou ironic, nu lipsit totuși de o anume tentă tandru elegiacă, într-un discurs în esență antifrastic, subminat, ce preia opinia cuiva nu prea dus la Bibliotecă, cum se întâmplă în Marea debarasare, titlu ce ar putea fi al mai multor texte... În poezia O seară la restaurant, ce dă

și titlul cărții, „dumnezeii popoarelor”, rostitori de oracole și „sacre porunci”, sunt cei care, admonestați că fac prea multă „larmă”, bruind flecăreala din sală, sunt nevoiți să părăsească ei estrada, „cu capetele plecate” și „ducându-și în mâini instrumentele”, sub privirea complice a „șefului de sală”... Tot așa, o Meditație. La Cozia constată, flegmatic, degradarea reperelor simbolice, întorcerea umbrei lui Mircea din versurile lui Grigore Alexandrescu în „oribilul manual cu coperti verzi”, într-o lume în care eroii de odinioară amenință să devină „postere color și mărci înregistrate”, cerând ironic unui Fukuyama o „reprogramare a istoriei, cel puțin/ Din rațiuni comerciale”... Dar foarte adesea, spune direct lucrurilor pe nume, ca în Lecția de română, în cea de „cultură civică” ori în cea, mai mediată metaforic, „despre deznădejde”, unde tranzitivitatea e maximă și efectul asupra cititorului e asigurat tocmai de comunicarea decisă, tăioasă, a „mesajului”, semn al unui soi de disperare în fața unor realități profund ofensatoare, ce nu și mai iau răgazul „transfigurării” estetice, într-atât e de mare urgența comunicării. Dar, alteori, și destul de frecvent, se recurge la mici narațiuni cu deschideri parabolice (Parabola oglinzilor, Fabulă pescărească, Împărăția) dominate de obsesia neantizării, a zădărniceii căutării unor sensuri înalte, mereu compromise de confruntarea cu realitatea.

Câteva dintre reușitele cele mai remarcabile le ilustrează tot poeziile cu caracter narativ, în care „povestitorul” se identifică cu comunitatea (cea „tradițională”) ori cu un personaj reprezentativ: sunt texte în care amintita ritualitate alterată a vieții e cumva recuperată, într-un chip de asemenea ironic, prin antifrază: faptul firesc, cel care fusese cândva parte a unui tipar existențial normal, bine stabilizat, apare acum ca excepție („firescul ca excepție” – cum zicea, mai demult, un critic!), cu o notă de insolit, de poeticitate neașteptată, reflex al refacerii aceluși ritm al integrării în ceea ce numea până nu de mult „mersul lumii”. Este cazul unor texte ce par doar a înregistra episoade și fragmente de viață simplă, fără recurs la simboluri și metafore, ce se impun, datorită, desigur, unei arte de povestitor discret camuflate, ce proiectează faptul evocat pe fundalul acelei lumi, cu un soi de umor bonom.

Dar Ion Urcan este foarte sensibil, ironic și umoristic sensibil, la accidente, ca să zicem așa, grotești și absurde ale vieții de fiecare zi, fie evenimentiale, fie biologice (ca în apariția unei ospătărese de o urâtenie greu de descris și totuși cu inelul căsătoriei pe deget, ori a bărbatului care „s-a trezit cu o iubită pe el... însă acest lucru nu l-interesează”, dar care stă închis în casă cu câinele lui, suferind o stranie metamorfoză; ori, precum în Vizitatorul, unde „o hidră imensă a pătruns peste noapte în sala cinematografului”, terorizându-i pe spectatori, dar pentru care municipalitatea plătește totuși „exorbitant câțiva tipi cu nervi tari./ Care aruncă de la galerie pungi de bomboane / Și proiectează non stop/ Thrillere americane”...

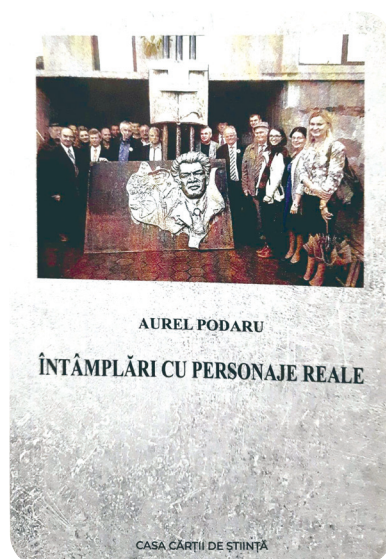
Poetul se raportează mereu foarte liber la reperele culturale, livrești, uzând de ele cu precădere în interes... ironic, atras uneori de jocul verbal, dar viziunea lui are un caracter ludic mai general, în măsura în care viața îi apare, mai direct sau mai indirect, ca un spectacol privit de la o distanță întrebătoare, cu necesarul simț al umorului, ca de țărani sugubăț care a văzut multe la viața lui, însă trecut și prin școlile cele mari, adăugând acestor daruri native cenzura, când mai tăioasă, când mai laxă, a conștiinței cultivate, refuzând mereu să se lase prins în capcanele întinse, sub varii forme, de lumea din jur. Dar, din când în când, și cu o încredere într-un „nerostit cuvânt” consolator. Tulburătoare prin gravitate sunt câteva poezii în care, cum notează într-o recenzie Al. Cistelean, se rotunjește o „evidentă unitate de viziune: melancolică, senină, pe fond de umor și scepticism”. Dintr-o perspectivă critică apropiată citește și Iulian Boldea aceste versuri în care reține „un timbru afectiv, o acoladă empatică, un timbru deloc neglijabil de melancolie diafană, pe un fond al autoevaluării permanente, într-o stilistică a unei drastice reclusiuni în conturul sinelui exasperat de deficiențele realului”.

Ion Urcan atinsese cu aceasta a doua sa carte de poeme o cotă înaltă a maturității creatoare, asigurându-și mai mult decât oricând mari și uneori spectaculoase libertăți, atât în registrul cotidian al expresiei, cât și în spațiul ludic, rafinat și inventiv, în care „operatorul limbajului” dovedea eminente calități de modelator al materiei verbale. Întrerupt brutal într-un moment de vârf, scrisul său lasă, dincolo de marea tristețe provocată de dispariția sa fizică, destule pagini rezistente, de autentică vibrație lirică și de marcă stilistică originală.

Ion Pop

(Fragment din Prefața la Ion Urcan, Secundele melcului, Editura Școala Ardeleană, Colecția Echinox)

Despre seninătatea memoriei

Volumul lui Aurel Podaru, apărut anul acesta – „Întâmplări cu personaje reale” (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca) – reprezintă un demers nostalgic și șăgalnic în egală măsură a autorului de a rememora episoade semnificative în care a fost implicat și, mai important, intersectări pe cărările vieții cu oameni demni de a fi reamintiți între paginile unei cărți. Nu este întâmplătoare folosirea termenului „șăgalnic”, în cazul acesta... Trebuie spus faptul că memoria, în cazul scriitorului despre care îmi propun să scriu aici, funcționează precum un proces senin, simplu, solar.

Astfel că unicele pasaje din cartea lui Aurel Podaru apăsate de melancolie sau tristețe sunt cele în

care memoria evocă vreun prieten trecut, între timp, în neființă. Semnalează aici textul scris în memoria regretatului profesor, critic și istoric literar Andrei Moldovan, bunăoară.

Altfel, deși ne oferă o carte a rememorărilor târzii, a nostalgiilor, scriitorul nu alunecă pe panta tristeții sau a regretului. Scurgerea timpului primește un soi de nimb senin iar memoria funcționează în chip semnificativ, conferind sens unei vieți pline.

În fond, ar fi fost greu ca lucrurile să stea altfel. Să nu uităm că o parte dintre textele cuprinse în acest volum au ca sursă acea inedită încercare a autorului intitulată „baladă pentru școala de tractoriști”, volum apărut în urmă cu câțiva ani la Editura Neuma. Este ușor de recunoscut demersul șăgalnic în ambele volume. Cu diferența semnificativă că „Întâmplări cu personaje reale” are în centrul atenției pe celălalt, pe cei care i-au marcat într-un fel sau altul existența autorului. Cuvintele cu care își încheie Prefața Monica Grosu sunt, în acest caz, elocvente: „Întâmplările evocate de Aurel Podaru aduc un omagiu simplu și firesc celor care s-au dăruit semenilor, celor caree au construit (în timp) edificii durabile de cultură și spiritualitate.” (p. 10)

Aflat la vârsta marilor și semnificativelor rememorări, Aurel Podaru alege să pună în centrul demersului său nu atât întâmplări, cât oameni care i-au marcat traseul rodniciei vieți. Găsim aici nume importante ale culturii române, precum Nicolae Steinhardt, Ion Vlad, Ion Buzăși, Niculae Gheran, Andrei Moldovan, Olimpiu Nușfelean și mulți alții. Sunt crochiuri încărcate de semnificații acestea și pline de o vie recunoștință, recunoștința celui care a înțeles atunci, sau după ani de zile importanța acelor întâlniri și efectul lor asupra formării spirituale a autorului.

Revin însă la seninul și șăgălnicia cu care funcționează demersul evocator la Aurel Podaru. Nu de puține ori, amintirile sunt redată într-o formulă anecdotică. Încercînd, bunăoară, să evoce cu exactitate momentul în care l-a întâlnit pentru prima oară pe Ion Moise, autorul nu reușește nicicum. Iar în urma unei revederi, după câțiva ani, întrebarea persistă: „Și totuși, o întrebare, care mă frământă și azi: Unde și cum ne-am cunoscut?” Mai mult decât atât: „Nici el n-a găsit, cât a trăit, răspunsul, dar nici eu, până azi. Poate îl vom afla amândoi, la următoarea noastră întâlnire.” (p. 53)

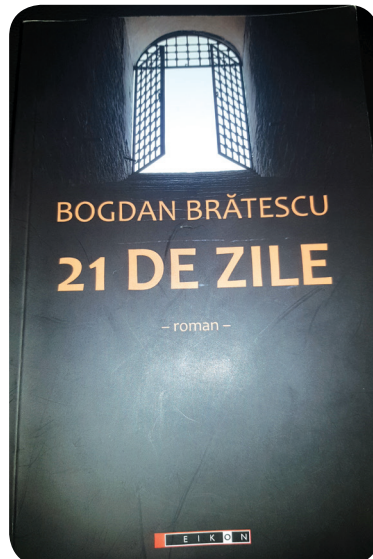
Cartea aceasta se transformă, pe măsură ce avansăm cu lectura, într-un soi de mărturie a unei vieți. Dar ea oferă și momente (întâmplări) hazlii, chiar acolo unde tonul este mai degrabă unul pios. A se vedea, în acest sens, întâmplarea amuzantă cu Nicolae Steinhardt.

Volumul lui Aurel Podaru expune, după cum spuneam, o panoplie impresionantă de personalități cunoscute de-a lungul vieții de către autor. În același timp, nu trebuie uitați foști elevi, colegi mai puțin cunoscuți, foste iubiri etc. Imaginile tuturor sunt evocate cu onestitate, cu simplitate și grație. Amintiri fulgurante legate de foști elevi se întretes cu povestiri lapidare, fulgurante ale unor idile mai mult sau mai puțin pasagere. „O fată simplă, de la oraș, îmbrăcată modest, dar curat, se opri în dreptul unei vitrine cu cărți: o mică librărie din cartierul Mănăștur. I-am șoptit ceva fetei, nu mai țin minte ce i-am zis, ea a râs și a pornit să se plimbe cu mine. (...) Când a plecat, am întrebat-o mai vii? Ea a râs și a zis că mai vine. Nu mi-a cerut absolut nimic în schimb și asta m-a făcut să-i port, până în ziua de azi, o amintire plăcută, plină de respect.” (p. 26)

Cred, așadar, că marele merit al rememorărilor din acest volum îl reprezintă tocmai simplitatea și seninătatea demersului. Fără a se tânguî pentru timpul care se scurge, scriitorul depășă firele memorie cu tihna recunoscătoare a celui care a cunoscut de-a lungul vieții oameni care l-au marcat și care i-au configurat într-o formă sau alta destinul.

Vasile Vidican

Un romancier talentat

S-au scris și se vor mai scrie istorii nemaicite sau nemaiauzite despre lunga perioadă comunistă, despre suferințele și deznădejile acestui neam obidit și dezamăgit, aflat la cheremul unor derbedei tupești, ce-și ziceau activiști de partid, a căror propagandă subjugă și falsifica tot; zic și „dezamăgit”, fiindcă, iată, după 30 de ani de la evenimentele din decembrie 1989, adevărul umblă cu capul spart, iar ticălosul la patru ace. Nici azi nu se știe cine sunt vinovații pentru cei peste 1200 de morți, pentru mineriadele care ne-au întors, în istorie, cu zeci de ani în urmă sau pentru gazarea demonstrațiilor pașnici din 10 august; cu alte cuvinte, autorii sunt necunoscuți, astfel că întrebările rămân inutile, fără răspuns.

Lumea uită de frica, frigul și foamea (sporturile noastre naționale) îndurate cu un stoicism incredibil, de ascultarea telefoanelor de către securiștii autoritari, de statul la cozi, cu noaptea-n cap, pentru pâine, cartofi și alte alimente, de aglomerația de la scările metroului, de cozile de la farmacii, de dărâmarea bisericilor, de orele întârziate ale trenurilor (nu-i vorbă, asta se întâmplă și astăzi), de aglomerația din autobuze, tramvaie sau troleibuze care circulau cum doreau mai cu seamă duminicile, de faptul că cea mai căutată și apetisantă mâncare era prizerul, că jumătate din telefoanele publice nu funcționau, că stăteam în beznă, iar noaptea riscai să te întâlnești cu șobolani iviți din subsolurile blocurilor, că se circula restricționat,

în câte o duminică cu automobile cu numere fără soț, și-n alta cu soț, de lipsa hârtiei igienice, de faptul că la facultățile de filozofie și drept îți trebuia dosar la înscriere, că avorturile erau interzise ceea ce a dus la moartea a peste 10000 de femei, că oamenii erau obligați să lucreze și-n ziua de Paști, că bebelușilor din maternități le lipsea laptele praf, dar și de blestemul de a-i avea vecini pe ruși. Mai mult, valorile sociale, istorice și culturale, relațiile interumane, până și vestimentația au fost înlocuite cu personaje goale și surogate ieftine, asta neînsemnând că societatea a progresat, dimpotrivă, a regresat. Cum să progreseze dacă a fost construită pe ignoranță și demagogie, pe înăbușirea libertății, fiind intoxicată cu filmele chinezești și sovietice, iar sălile din casele de cultură erau pline de spectacole omagiale în cinstea viitorului împușcat și a consoartei acestuia? Mai lipsea doar naționalizarea oxigenului, și acesta împărțit pe cartelă, „câte o butelie pentru fiecare”. De aici, și furia mocnită a personajului colectiv, forțat să muncească de Înviere: „Ne-ați răpit libertatea, ne-ați înfometat, ne-ați înfrigurat, ne-ați umilit. Ați brevetat acum și munca forțată de Paște, crezând că astfel ne veți risipi, că vom rămâne în noaptea Învierii în case. Ei bine, priviți-ne. Suntem aici. Mai mulți ca oricând. Și tot așa vor fi copiii și nepoții noștri, când praful va fi rămas din gloria trecătoare a stăpânilor voștri. Căci Dumnezeu nostru e nemuritor” scrie Bogdan Brătescu în romanul 21 de zile (Editura Eikon, București, 2020).

Toate aceste experiențe, amintite mai la deal, le-au trăit protagoniștii, bine conturați, din acest recent roman. La 22 de ani, unul dintre ei, Liviu Alexe, om cu armata făcută (un an și patru luni), „delegatul”, primitor-distribuitoare, este angajat la Teatrul Tânase, și viitor student la IATC, specialitate regie. El este vocea comună a românilor de dinainte de 1989, care, triști și resemnați, își camuflează ostilitatea față de regim, trăiesc într-o rutină abrutizantă și zămbesc mai tot timpul protocolar. Încă de când era licean înțelege degradarea climatului public și subtilitățile vieții, pricepe chimia ei (nu o dată, tatăl său discută în familie despre „mizerabila stare a națiunii”), ascultă radio Europa Liberă, află că familii de notorietate au fost arestate de comuniști în obsedantul deceniu, pierind torturate în închisori, iar cele nearestate vor fi date afară din servicii, proprietățile lor vor fi confiscate, unii își vor pierde mințile, alții, persoane rezistente, vor supraviețui ca să povestească vremurile dramatice prin care au trecut. Cele iubitoare de teatru și film și-au mângâiat sufletele cu puținele filme de valoare care circulau atunci: Andrei Rubliov, Piesă neterminată, Blow up, Fragii sălbatici, Domnișoarele din Wilko, Pădurea Spânzuraților sau Probă de microfon, dar și cu filmele în casele de video, trimise de rudele din străinătate, care se vizionau nu numai în București, ci și în alte localități din România; unele filme vor fi comentate pe larg: Roma, oraș deschis sau Andrei Rubliov etc., după cum și personaje: Rascolnicov, Sonia, cărți: Și ieri va fi o zi de M. Nedelciu; firește, le-au văzut și pe cele cu teme comuniste, gen O vară fierbinte, regizat de George Cornea sau „suavul” Liceenii, în regia lui George Corjos, ori ale nemuritorului regizor, actor, scenarist, mașinist, director de producție, etc., etc., Sergiu Nicolaescu; la teatru, le-a rămas pe retină: Dimineața pierdută, „cel mai explicit anticomunist spectacol de teatru” (după romanul Gabrielei Adameșteanu, în regia Cătălinei Buzoianu), Hamlet (cu Ion Caramitru și Marcel Iureș), Menajeria de sticlă (în regia lui Ioan Taub), dar și Poezia Muzicii Tinere (cu Florian Pittiș). Cei care doresc să afle din culisele vieții și comportamentul profesorilor de la IATC (d-na Berlogea, Valeriu Moisescu, Sanda Manu, Liviu Ciulei, Dinu Negreanu, Gheorghe Vitanidis, Mircea Drăgan, M. Danieliuc) vor rămâne surprinși de cele aflate.

Retorica romanului nu este simulată, totul este veridic sau cel puțin verosimil, inclusiv stările și atitudinile eroilor, stilul său, dinamic, alert, este ușor ludic, natural, bine ancorat în realitatea imanentă. Cunoșcător al psihologiei colective, al suferințelor și deznădejilor acestui neam obidit și al ideologiei găunoase a oficalililor, autorul este un bun povestitor, limbajul străzii este bine strunit, presărat din când în când cu expresii argotice sau cu jargoane persiflate, iar limbajul de lemn ridiculizat cu mult umor. Multe situații, întâmplări le-am întâlnit și noi, cei ce am gustat din pelinul securisto-comunist, unele comice, altele tragice, cu personaje asemănătoare tiparului contemporan.

Cuplul Liviu Alexe – Livia Bratu atrage o simpatie nedisimulată din partea cititorului. Amândoi studenți, cei doi se bucură de viață, stau o săptămână pe litoral, la Costinești (unde primesc bătaie de la milițieni și sunt tunși, alături de alți tineri, pentru simplu fapt că aveau o ținută și pieptănătură exotice de punkiști), merg la filme și spectacole de teatru, asta până când lucrurile pe plan extern evoluează rapid și imprevizibil: Căderea Zidului Berlinului, cu situații similare în Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria, iar Honecker, Husac, Kadar, Jivcov, Jaruzelski devin istorie, doar la noi nu se întâmplă nimic nici după vizita reformatorului Gorbaciov, optica lui Ceaușescu rămânând neschimbată, până la Revoluția de la Timișoara, unde, cum s-a exprimat el, „agenții străini și cozile lor de topor atacă socialismul, independența, suveranitatea patriei”, pentru a se extinde, mai apoi, în întreaga țară. În capitală, „cel mai iubit fiu al poporului și venerata sa soție” vor fugi, scutierii, tancurile și taburile vor trage în oameni, iar printre cei care vor fi împușcați va fi și Livia Bratu. Scenele din decembrie 1989 sunt descrise cu mare acribie, ca într-un film realist, menit să zdruncine mințile conformiste ale nostalgicilor uituci.

Rod al unui suflet de artist, acest roman memorialistic-meditativ al lui Bogdan Brătescu merită așezat pe raftul întâi, alături de altele de acest gen.

Icu Crăciun

„Esențial în viață este doar iubirea. Iată concluzia, după o viață de om: nimic nu contează în afara iubirii. În viață poți să fii un dobitoc sau poți să te salvezi. Și nu te poți salva decât iubind pe cineva mai mult decât te iubești pe tine însuși.”- Alexandru Paleologu.

Bătrânul ridică ciocanul. Bucata dură de oțel de la capătul cozii din lemn de fag, sclipi ciudat în lumina stranie a asfințitului: o mare de maci ce se topea în negrul etern al nopții.

Zgomotul făcut de porțelanul zdrobit era unul sec: bucăți din cap, din ultimul ochi, albastrul acela se prefăcea sub loviturile nemiloase în bucățele tot mai mici, mici de tot și care zburau în toate părțile- niște păsări mici care și-au pierdut capul-compas. Pretutindeni le vezi, le auzi, cum cad pe parchetul vechi: uite, uite aici o parte din umeri, din cap. Pieptul se fărîmă mai greu, în două bucăți ceva mai mari. Din brațe, din degetele Soniei, așchiile sar în toate părțile.

- Ruheeeee

Mai lovi o data și încă o dată

- Ruheeeee

Niciodată odată, niciodată împreună. Un fel de tragere pe roată. Din căsuța sărăcăcioasă, din spatele ușilor și geamurilor larg deschise, zgomotul porțelanului zdrobit este cotropit de o muzică liniștită. Un pian din care curge Tăcerea lui Beethoven a lui Cortazar...

Presimt! Presimt, presimt în aerul tare al dimineții, al unei prime dimineți, acelei dimineți de piatră și mototolite cuvinte, singure, da, da, singure, oarecum singure, dar niciodată prea rarefiate pentru o dimineață ploioasă, un fel de miercurea cenușii.

Presimt că va ploua!

Aud, tot aud cum mă strigă dimineața, dimineața asta de sfârșit de septembrie, frumoasa și liniștita lună septembrie.

Măreța zi de 25 septembrie, care ajunge, ajunge foarte repede, cu pașii ei mărunți, mici, mici, asemeni sânilor unei femei-șnur, pere mici, două pere mici, mici de tot, pași mărunți ce o aduc pe vântul dintre stejari în această nouă dimineață.

25 septembrie

Mă tot strigă această dimineață, mă tot strigă, na, aproape că strigă la mine, chiar țipă, poate țipătul unei femei isterice, he, he, he, poate, mai mult ca sigur țipă așa cum țipau aia când eram în armată:

Deșteptareaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa!!!! , o sonerie stridentă, țârrrrr, țârrrrr, un burghiu care îți găurește țeasta , glasul sergentului Ghimpu.

Țârrrrr, țârrrrr, țârrrr, sună, tot sună!

Ei, nu puteai să fugi nu aveai unde, nu aveai cum. Cum adică să fugi? Eventual, nu, mai mult ca sigur vei sări ca ars, paradoxul serviciului militar la trupele de pompieri, să sari ca ars pentru a executa programul de dimineață.

Fix la 5:30!

Pe urmă, fuga ta nu ar fi adus nimănui, nimic bun, oricum te-ar fi găsit și în gaură de șarpe, mda, așa se spune, de parcă șerpilor ăștia ar trebui să se găsească pe la toate colțurile acestei urbe aproape monoindustriale. Mai pe urmă, încotro să fugi? Niciunul din cele patru puncte cardinale nu te-ar fi putut ajuta, pentru că un transfug e doar un transfug, un amărât de băiat, unul care fuge ca un bezmetic, un obosit atlet, unul mărunț, un găinar printre atleți, așa cum zic milițienii, un găinar, un neica-nimeni ce fuge spre orizonturi de-o îndoielnică așteptare, neverosimile.

Fugi băiatule, fugi, go west, deși prima ta oprire va fi pe un teren agricol unde au fost semănate tone de vinete, roșii și gogoșari, da, da, ardei kapia, dulci, dulci de tot, dar ce naiba mai poate fi dulce când tu ești un nenorocit de transfug?

Pe la Chindie, nori de hârtie... Ce zici nene, vii la Voltaj, se dă concert la Grădiniță, în Romană!

Să mai fie miracole dimineața? Nuuuuuuuuu, nuuuu mai există demult așa ceva, mai ales că glasul fiecărei dimineți moare, moare degrabă, moare degeaba dar, cumva decent când apare, așa ca o blondă țâțoasă pe tocuri, amiaza, he, he, he, decoltata oră a amiezii.

Alin Cordoș

Păpușa de porțelan (fragment din romanul în pregătire)

Decoltata oră a amiezii

Surdă, oarbă, nu știu, nu mai știu, dar știu cu siguranță, surdă ai fost, degeaba am tot strigat după tine, glasul meu, vocea-mi murea încet-încet, îngenunchiat de zidul tăcerii care îți mușcase din sufletul de zombie. Mi-ai întors spatele și ai plecat. Cu pași mărunți și bine chibzuți.

Așa ai plecat! Cu pași mărunți și bine chibzuți.

Am strigat, degeaba, cuvintele, bietele mele cuvinte au căzut măcelărite, tăiate rondele de ierburi, ciudate ierburi, uscate și tăioase, bisturie ce te pot tăia până la os. Fierăstrăul de amputare.

Doar niște ierburi, doar niște cuvinte, cuvinte mototolite, istovite, mormăind cine știe ce tâmpenii. Pe urmă, sigur, mai pe urmă, privirea ta vicleană, lichefiată, curge. Ia-o de aici, curge precum o vomă caldă, voma unui bebeluș, un fel de ploaie de pesmeți lichizi ce cade peste ziua aceia de sfârșit de septembrie.

Presimt că va ploua, dacă nu cumva, iată, plouă deja! Printre ei, printre picurii de ploaie, urmele pașilor tăi și, care rânjesc sinistru, așa cum rânjea brigadierul Nilă.

Cine dintre transfugi nu îl cunoaște pe Nilă, tovarășul brigadier Nilă:

Tu mergi la Vegetală 1, tu la 4, tuuu, tuuu mă, ăla blond, la vegetală doi! Da, da, sigur șefu, la vegetală 2. Heee, heee, heee, râde și râgîe: ești operator la mișcare, adică ăla care trebuie să care cu spatele, cu cârca băiete, cu cârca, lăzile pline ochi cu roșii, roșiile cele mari, mari de tot. Dacă brigadierul Nilă stă la umbră și trage cu sete din țigările fără filtru pe care le sudează, tu transpiri, transpiri serios, broboane de sudoare, multe, tot mai multe, te invadează sub lada mare și plină de kapia.

E greleee, constată, da, da, e grele, constată Nilă. Brigadierul se joacă cu fumul țigării sale, rotocoale, roto-coale, cerculețe, niște cerculețe, poate un fel de OZN-uri ce dispar foarte repede în cealaltă dimensiune, a patra dimensiune, acolo în hiperspațiu.

E grele, sigur că e grele, dar ce naiba să faci dacă nu ești brigadier, ești doar zilier, tocmit cu 4 lei la zi, un pachet de Carpați fără filtru și o cutie de chibrite, pe zi, pe cap de om, unul dintre cei mulți, ei, nu chiar atât de mulți și care privesc cu jind spre limex.

Pe unde-o fi și Trieste ăla?

Seara, da măi, seara îți aprinzi o țigară și te gândești la câmpie. O vezi, îi vezi aerul care trepidează, tremură ca o piftie, valuri-valuri de căldură ucigătoare. Vezi și simți câmpia și, ai spune că seamănă cu toamna, cu o toamnă ce sosește ca Baltazar, aterizează cu ploile și noroaiele ei, cu bruma rece, dar mai ales, dar mai ales cu glodul, cu glosul acela cleios, un fel de aracet natural. O toamnă ce începe să curgă mult prea deveme, desfigurându-ți sufletul. Al meu, al tău, sufletele corăbierilor uciși, surghiuniți la nu știu ce capăt de lume, sfera aia cu multe colțuri uitate, mult prea îndepărtate pentru corăbiile ale căror pânze mai sunt umflate doar de marile vânturi.

Frumoasa și liniștita zi de 25 septembrie

Deasupra ei zboară hârca toamnei, vrăjitoarea galbenă și infamă. Din cerul desfigurat de ceață ai spune că vine cineva, se apropie cineva, ceva, așa cumva vine, tot vine, aruncă cu bucăți mari de ceață, unele mari de tot, sigur, altele ceva mai mici, mărunte și desfigurate bucăți de ceață.

Aprez de mois de luge

Am așteptat o dimineață, o întreagă dimineață, acea dimineață de 25 septembrie, cu nori alungiți pe cerul galben, nori ce tot cască alene, zgribuliți acei nori, orbiți de ceață, plictisiți, momiți de somnul dimineții, a acelei dimineți de 25 septembrie. Oare, oare va veni? Va veni din timpul ei? Din timpul ei măcinat de orgolii ieftine, da, orgolii ieftine de damă de companie. De curvă.

Dar glasul acela spune altceva: Poate nu e așa, poate că așa au fost brodite lucrurile de Croitor, singurul care măsoară o singură dată și taie ori de câte ori este nevoie. De câte ori este nevoie sau cum au zis comuniștii, Lenin a spus-o: „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi”. Caută umbra... Unde e umbra, unde mama dracului s-a as-

cuns!

Aici, uite aici, aici la Vegetală 2, aici nu îți pierzi doar vremea, adică timpul cel mult la tinerețe și atât de puțin la bătrânețe, aici la V2 îți pierzi umbra. E atât de cald încât propria umbră o ia la goană. Uite-o cum gonește spre limanul rândurilor cu roșii sau ardei, interminabilele rânduri, tenia pământului ce ajunge întodeauna la linia orizontului... Ajunge întodeauna, umbra, umbra niciodată.

E mai cald decât în iad!, zice Nilă, aprinzându-și încă o țigară. A a zecea în această dimineață. Glasul îi sună dogit, hârțit, momit de boală, de boala ce dospește acolo, acolo în măruntaie.

Sigur că da tovarășe brigadier, cumva, cumva, așa o fi, dar ar fi bine de știut, tovule, cine e cel care în iad fumează țigara? Fumezi sau înfuleci la lăzi? Asta-i hamletiana întrebare, tov brigadier. Hârtie iarăși, vocea dogită a lui Nilă se furișează pe după depozit. Începe să râdă: Băăăăăăăăăăăăăăăă, eu sunt domnul Nilă, tovarășii sunt la partid, ei sunt cei care construiesc socialismul, eu, măăăă, eu doar mimez. Hai, hai, mai cu viață, uite și tu, amiaza a aproape. Da, da, zic, e aproape, poate mai aproape ca și Trieste ăla?

Erai frumoasă și aveai 19 ani!

Nu pleci, hai, nu pleci odată? Cară-te!!!

Ba da, taci, taci că plec, uite, plec, plec cu trenul ăla înghețat, înghețat și plin de păpuși. Păpuși de porțelan. Toate seamănă cu Sonia, păpușa ta. E prima data când Sonia mă privește cu spaimă, iar eu îi spun: ne așteaptă o lungă călătorie, una nesfârșită. Vom vorbi despre tine, despre mine, despre noi, Dana, iar în momentele de pauză, time out, vom vorbi despre Dumnezeu.

Am văzut ceva într-o noapte, ceva chiar am văzut. Se poate să fi fost umbra vreunui zeu, poate chiar însuși zeul. Sigur, sigur doar un zeu ceva mai mărunț, cumva, eh, cumva mai mototolit, mai bețiv, unul care bea "Monopol", "RDV" în birtul lipit de sediul CAP-ului.

Mama și Copilul, CAP-ul și birtul, crâșma, bodega, da măi, bodega, o construcție veche și cu ziduri roase de timp și de amintiri. De cum pășești înăuntru, prima dată vezi pereții aceia vâruți, mai mult sau mai puțin vâruți, ridicați în pripă, pe repede înainte. Ușa, da, ușa pe care o deschizi e din lemm mâncat de cari, cu pragul jos, mult prea jos și care te împinge spre un interior mohorât, aproape trist, necuvântător, cu niște dușumele spălate, da, spălate cu petrol, dușumele ce susțin nu mai mult de patru sau cinci mese construite din bardă de un nepriceput tâmplar.

L-au botezat Iosif!

Programul e program, zice tovarășul responsabil, tot zice din îndărătul, din spatele unei teighele vechi, vechi, hă, hă, de pe vremea când în primărie trona portretul lui Carol al II-lea, dat jos de tabloul cu Mareșalul, unicul Mareșal și el înlocuit cu mult prea tânărul Rege Mihai, după care, rând pe rând, Generalisimul Stalin, Gheorghe Gheorghiu Dej și, cu voia dumneavoastră, ultimul secretar general al Partidului Comunist, Nicolae Ceaușescu.

E închisssssssss! Deschidem după ora 19.00, vedem televizorul împreună!

Zeuleeeee, măi zeule, noi nu bem ceva? Măcar o țuică mică, o sută de monopol sau RDV, rachie din vin, un rom, unul mic, rom de ăla cu gust de spirt sanitar, după care îți apar pete pe față, pete mari, maronii, hai măi zeule, zău așa: nu bem și noi ceva?

Am văzut ceva într-o noapte! Erau cadavrele amantelor mele. Le-am văzut leșinînd, vomitînd după porcăria aia de lichior de cireșe, căpșunică poate, dar vederea lor nu mi-a făcut nici rău, nici bine, dar a transformat stelele în uriașe cruci de lumină.

Dimineață, of, of, dimineață, hm, devreme. Era foarte devreme, atunci când ai plecat fugind pe străzile aproape fără nume, ale căror gust și sens nu le mai știa nimeni. Nici măcar tu!

Tu, tu Dănuțo care spuneai că știi totul despre oameni și străzi, nimic despre oameni și șoareci. Ai râs când ți-am spus că ai suflet de curvă, dar m-ai pleznit cu sete când ți-am spus că ești mincinoasă, una mare de tot, aproape de patalogic

Mi-ai spus că ai avea un coș plin cu suflete, suflete furate, dar că pe ceea ce spune o mitomană ca tine nu e bine să pui prea mare preț.

În casa de cuvinte a lui Nicolae Silade, poetul și jurnalistul se îngăduie. Ba chiar își împrumută unelte, atitudini. Se stimulează unul pe altul și dau seama, ca ipostaze ale aceleiași personalități, de felul în care comunică omul Nicolae Silade cu vremile și cu sine: „cine sunt ce gândesc și cum mă împac cu cel care este” (miniepistole I/2). S-ar cădea, de aceea, să ne apropiem de ambele dimensiuni ale sale pentru a vedea ce înseamnă pentru autor locuirea înțeleaptă în timp și în sine: o bună cunoaștere a epocii în care trăiește – cu împlinirile, obsesiile și disfuncțiile ei – și mai ales un lung ocol prin cultură.

Sunt aspecte pe care le regăsim și în volumul intitulat [despre], apărut anul trecut la Editura Brumar din Timișoara. Cartea adună aproape o sută de editoriale publicate în revista „Actualitatea literară” în perioada octombrie 2010-august 2020, articole care, privite acum laolaltă, trădează o serie de încrengături, evidențiind totodată câteva repere ale existenței autorului. Având o experiență de câteva decenii în presă, Nicolae Silade e la curent cu expectanțele jurnalismului de opinie și știe că editorialul – ca gen – antrenează atât profesional, cât și sufletește pe cel care-l semnează, că urmărește binele comunității și reclamă principii morale sănătoase, de care să fie cu adevărat conșvins autorul însuși.

Din punct de vedere tehnic, jurna-

Stăpânirea limbii nu se poate face decât prin cultură

listul optează pentru categoria editorialului-eseu – mai adecvată strategiei publicației pe care o conduce și individualității sale auctoriale –, precum și pentru anumiți algoritmi de compoziție, cărora le rămâne fidel și pe care-i alternează într-o mai eficientă implicare a cititorului. Astfel, subiectele avute în vedere (condiția umană, relația cu timpul, cunoașterea, scrisul, poezia actuală, breasla scriitorilor, credința, rețelele de socializare online, provincia culturală, manipularea etc.) beneficiază nu doar de argumentația obligatorie (cu descinderi prin câteva domenii predilecte), ci sunt acompaniate, de fiecare dată, de poziția celui care scrie.

Angajarea deplină a autorului o confirmă implicit frecvențele inserției autobiografice: momente de răspântie ale devenirii proprii („Aveam puțin peste 20 de ani, tocmai mă eliberasem din armată și mă simțeam la o răscruce de drumuri, fără să știu încotro să mă îndrept. După câteva ezitări, am pornit pe drumul literaturii, lăsând în urmă fotografia și pictura” – Despre lungul drum până la tine însuși), scene din copilărie (Despre zăpezile de altădată), lansări de carte și recitaluri cu public din creația sa lirică. Relevante se dovedesc convingerile personale, îndeosebi încrederea în bunătate, în dragoste și în perenitatea valorilor spiritului – indiferent de capriciile vremilor („Este știut că după orice sfârșit urmează un alt început și că, după ce dărâmi ceva, trebuie să pui altceva în loc. Cei care însă au dorit să dărâme valorile spirituale ale ființei noastre nu doar că nu au reușit să pună în loc altceva, dar nici măcar nu și-au dat seama că valorile spirituale nu pot fi dărâmate. Cel mult pot fi umbrite, ascunse sau de-a dreptul ignorate. [...] Fie că le ignorăm, fie că nu, ele există!” – Despre *devenire și evoluția umană*).

Pentru a le susține, editorialistul apelează la gânditori din varii spații și epoci culturale: Socrate („poate mai viu decât în timpul vieții sale, mai viu decât mulți dintre contemporanii noștri. Oare nu înseamnă asta că, prin gândire, îți poți învinge moartea, sau că, de fapt, pentru cel ce gândește profund, moartea nici nu există?” – Despre moartea morții și învierea vieții), Sfinții Părinți, T.S. Eliot, Eugenio Montale, Eschi-

l, Friedrich Nietzsche, Eminescu (cel care îndeamnă – în poema Pentru păzirea auzului – la detașare de vuietul cotidian: „a aerului miere / slăbănogeste mintea și mândra ei putere” – Despre vârstele și vremea înțelepciunii), Emil Cioran, Mircea Eliade, Nichita Stănescu ori, mai aproape de noi, Carmen Mușat (care pledează într-un editorial al său pentru „redescoperirea valențelor formatoare ale discursului cultural” – Despre *nenăscuți*).

Nu lipsesc linkurile – de sorginte postmodernistă – către experimentele poetice personale: „mă simt nevoit să mă citez din eternelia: «nu poți avea dacă nu ești. și dacă ești, ți-e suficient să fii. pentru că ființa are totul. și totul e supus ființei»” – Despre „a fi” și „a avea”). Pentru Nicolae Silade, a fi (pentru sine) înseamnă „a nu fi pentru lumea înconjurătoare” (Despre *nenăscuți*), a trăi în microuniversul propriu („să te refugiezi în lumea gândurilor tale, probabil cea mai reală dintre lumile posibile” – Despre clipa cea repede și înafara ei; sau: „Cei care însă doresc să ajungă la cunoaștere își întorc fața de la lumea celor văzute pentru a privi în ei înșiși. Veți spune, probabil, că îndemn la asceză, la sfidarea acestei lumi pentru una imaginară. Adevărul este că lumea în care trăim este cea imaginară. Lumea reală se află înăuntrul nostru” – Despre lucrurile cu adevărat importante; sau: „pot spune că averea mea e în mine însumi, că averea mea sunt eu însumi” – Despre *moștenire și comorile spirituale*).

A fi mai înseamnă să „poți fi fericit doar cu foarte puținul. Și foarte puținul ăsta poate fi la fel de bine șansa de a te bucura de cele cinci simțuri (văzul, auzul, mirosul, gustul și pipăitul), cum poate fi și șansa de a te bucura de o simțire mai înaltă, cum este aceea a poeziilor, care văd nevăzutele” (Despre puțin necesarul pentru a fi fericit). Să fii cumpătat („Și mai multă înțelepciune găsesc în stăpânirea de sine decât în dorința de a stăpâni totul. Pentru că, după cum cel ce se cunoaște pe sine cunoaște totul, tot așa și cel ce se stăpânește pe sine stăpânește totul” – Despre *marele poet și cel care stăpânește totul*). Să prețuiești, precum Rabindranath Tagore, „picătura de rouă strălucitoare în iarba din fața ușii” tale (Despre *lucrurile cu*

adevărat importante).

Remarcăm faptul că majoritatea editorialelor selectate în prezentul volum îndeamnă la cunoaștere autentică (Despre manipularea prin învățătură), implicit a limbii. Or, cum „stăpânirea limbii nu se poate face decât prin cultură” (Despre *umflarea în pene și dezumflarea la români*), individul neînstare să-și asume limba și cultura – opinează, pentru cel care are urechi de auzit, jurnalistul Nicolae Silade – nu poate lua nici decizii în cunoștință de cauză și este nevoit să reacționeze – îndeosebi în momentele-cheie ale destinului său ori ale devenirii colective – la felul în care alții îi hotărăsc soarta. Proacțiunea, în cazul său, se dovedește dificil (sau imposibil) de înfăptuit. El este gândit de alții, după legile și interesele altora, atât la nivel restrâns (grup, organizație, partid etc.), cât și în plan largit: „Pentru a te împotrivi, trebuie să te bazezi pe ceva: pe cultură. [...] Dar dacă nu o ai, accepți. Și atunci, oricât te-ai umfla în pene, vine dezumflarea. Europa îți impune reguli, americanii, care te-au ignorat 50 de ani, îți dau sfaturi și se aliază cu tine în interesul lor. E cazul să ne trezim, să realizăm că, fără a pune accentul pe cultură, vom rămâne o colonie a marilor puteri” (idem).

De aici și responsabilitatea cuvintelor: „ele, cuvintele, spre deosebire de celelalte mărfuri, au darul de a transmite un mesaj, de a trasa o cale, de a îndruma. [...] Când nu îți transmit nimic, când nu îți dau de gândit, când nu te determină să-ți schimbi viața, când nu te îndeamnă să te cunoști, să fii, ele sunt doar vorbe în vânt” (Despre *prețul cuvintelor și prețuirea Cuvântului*).

De aici menirea cu totul aparte a celui care scrie: „În opinia mea, scriitor adevărat este doar acela care a devenit el însuși din Cuvânt, prin Cuvânt și pentru Cuvânt, cel care se cunoaște pe sine, cel care este, cel care te îndeamnă să fii” (idem, subl.n.).

Suntem de părere că editorialele-eseu ale lui Nicolae Silade sunt scrise cu profesionalism, întrunind la modul superior imperatiile genului: luciditate, suplete – a limbii și a gândului, ironie (în doze homeopateice) și, desigur, coloană vertebrală.

Delia Muntean

Destin silvan

Ei bine, din nordul tainic românesc, ne parvine o carte a cărei răsfoire produce freamăt ca de frunză, susur ca de izvor, tril ca de-naripate cuibărint între ramuri. Binerostitorul „recidivist” (i-am mai parcurs un profund și cald studiu menit să împrietenească lectorul cu oștirile de lemn viu și verde) ne trimite o colecție de fiori acumulați și ncredințați hârtiei (are dreptul la acest sacrificiu din partea pădurii cu care e înfrățit!) pe parcursul unui an, cu sinceritate și simțire de om al teluricului, al credincioșiei în victoria clorofilei, al voinței de a împărtăși sau împărți cu semenii frumuseți refulante și taine silvane.

Arborii (arini, castani, stejari, tei și alți viețuitori identificați în poemele sale) sunt tovarăși (statornici și înrădăcinați!) de drum al admirației sau suferinței. Miresmele de rășină și umbra ozonificată sunt agreeamente ale visării întru conviviu într-un spațiu circumstanțiat ca atare la finele poeziilor (Vișeu de Sus; Sângeorț Băi, înainte de și după sacrificatul porcului; Borșa, la concursul de schi; Baia Mare; Cluj-Napoca; Bistrița, de ziua soției ori de ziua de naștere a Daia-

nei sau, oricât ar părea de straniu, Antalya) și într-o cadență de zile notate așijderea.

Fiind un bun continuator de tradiție lirică, Avram exploatează un filon care a inspirat și particularizat destinul unor Eminescu, Pituț, Cîrneci, Hagiu... El admiră tăcerile verdului și misterele adierilor, calmul întomnărilor și mătasea ninsorilor, blândețea nopților și despletitul pădurilor, ciclicitatea „rătăcirilor”, frământărilor și, într-un final, a întoarcerilor la... „Cuib”.

Lectura poeziilor îți dă posibilitatea să înțelegi simbolistica botezului opului (Cuib) ca popas între două înălțări, ca răgaz al continuității într-o fi, ca răstimp al visării îngerești, ca idee de „acasă” a tuturor înfi-orărilor ri(t)mate între coperte. Cartea însăși e un cuib de armonii și echivalențe lirice (întregit cu câteva curmeie gnomice în chip de coronat opus) unde se plămădește vegetația. Piatra, vara, vântul, vatra, râul gândul, frunza, valul, raza, tata, timpul, gerul, visul, vorba, steiul, apa, mama, viața, neaua, seara, luna, zborul, rostul, dorul... Ca un tictac al veciei răsună cuvintele cu ecou de foioa-

se și mireasmă de conifere, între care, zice poetul, „Am fost și sunt / Un rost mărunț, / Copac flămând, / Sărac și blând (...) Sau dor de crâng / Sau nor, să strâng / Priviri de fier, / lubiri ce pier.”

Prima calitate a poeziei lui Avram este contabilitatea în care: „Viața mea, culoare brună, / Mă cuprinde fără frică, / Mă răsfată, mă răzbună, / Mă coboară, mă ridică. (...) Iar când Cerul mă surprinde, / Mai trudit, mai fără vlagă, / Doar trecutul mi se-ntinde / Peste alba iarnă dragă.” Ca-ntr-o ars poetică de celuloză poetul conștientizează destinul său reificat, de „călător în haină de tisă / Când unii mă vor cuvânt pe hârtie”. Dar, tot el, testamentar, tranșează: „Povestea mea de început târziu / Poartă inel și straie ca de mire, / C-am strâns apusul iarăși să-l înviu / În ochii celor duși în cimitire”

Bântuind între îndoială și nădejde, între fire și nefire, între melancolie și optimism verbele lui Grigore Avram sunt telegari năvăși care trag pe cărările umbroase ale codrilor bistrițeni trăsura doldora de poeme reconfortante.

Nicolae Rotaru

Mai ales în aceste timpuri când, în domeniul forestier, ordinea și legea o face vrainea, pare, dacă nu paradoxal, totuși, ciudat ca un om al codrului, precum bistrițeanul Grigore Avram, să schimbe securea, țapina și fierăstrăul cu pana, plaivazul sau tastatura.

Ultima carte, constând din 18 evocări memorialistice (și două anexe) a lui Ioan Popa, apărută la Altip, Alba Iulia, în 2021, se numește, mai mult sau mai puțin întâmplător (după titlul uneia dintre evocări) *Miracolul de la Sfântul Spiridon*. (E vorba de un cămin de bătrâni care adăpostește finalul unei povești de dragoste tragic întrerupte de ultimul mare război.) Cele 18 evocări – ne avertizează autorul încă dintru început – sunt "Izvodite spre a scăpa de teroarea pandemiei, mutând gândul către lumina cuvântului ziditor".

Dar miracolul cel mare și adevărat e autorul însuși, care, la cei 80 de ani ai săi, a ajuns să întrușeze memoria unui loc: "țara" celor două Secașe, cel mare și cel mic. Localitatea natală a autorului, comuna Roșia de Secaș (în care acesta și-a dus și îndelunga trudă dascălească, de-o viață), devine, în proza lui Ioan Popa, Purpura, îmbrăcând așadar faldurile purpuri împărătești.

Am mai scris despre memorialistica lui Ioan Popa (anume, despre vol. Umbre risipite în cuvinte, Ed. Grinta, 2013), și doar modesta mea bibliotecă adăpostește deja opt volume ale acestui autor. Care autor este emanația unui loc, iar locul îi datorează în bună măsură însuși sufletul său. Cum, în vechime, se întâmplă cu șarpele casei, un fel de prelungire în lumea oamenilor, deși ascunsă privirii lor, a înșeși înțelepciunii pământului. O înțelepciune tot mai ascunsă, din păcate, azi, tot mai adânc îngropată.

Pariul lui Ioan Popa pare a fi acela de a o scoate la lumină prin intermediul rememorării creatoare a trecutului: o rememorare evocatoare, de un subiectivism asumat. Întâlnim din loc în loc, de-a lungul celor 18 povestiri, adevărate profesiuni de credință, axate pe legătura intimă dintre om și loc: "Locurile copilăriei... Cu cât drag și cu câtă tărie mi-apar în memorie! (...) Le cercetez din când în când și sufletul-mi îmbătrânit le simte tot mai apăsător parfumul lor de altădată. Și ce rezonanță plăcută au ele în auzu-mi tot mai tocit de vreme. Dar încă atent la tot și la toate!" (Balta morii, p. 94). Dar locul devine magic doar privit în oglinda retrovizoare a timpului. Căci acesta așază între noi și lumea evocată peretele despărțitor al timpului prezent, făcând locul, deși același, practic inaccesibil. Chiar timpul, privit retrospectiv, se distorsionează, devine greu de semnificația cutărei alegeri, care la vremea respectivă nu părea a avea atâta importanță: "Oare de ce-oi fi apucat pe calea cealaltă de la răspântie de drumuri? (...) Și totuși, n-am cum să nu zăbovesc asupra unor momente care la vremea lor păreau cu totul neînsemnate, dar, observ acum, s-au cuibărit atâtea de adânc în minte și-n inimă că nu pot să le scot de acolo sub niciun chip, orice aș face. (...) Ele s-au depozitat prea adânc și izul lor mă scoate și mă poartă în lumea largă când pe aripi de dor și drag, când pe valuri răzvrătite și viforoase" (Momente cutremurătoare, p. 147).

Se încheagă, prin prisma memoriei afective a autorului, întâi de toate o întreagă umanitate, oglindă mică a lumii celei mari. Începând chiar cu trecutul de legendă al locurilor, în care adastă amintirea haiducilor Bălan și Dăian, sau povestea morii lui Ța-

ina, de pe la 1911, suprapusă de memoria colectivă arhetipului potopului apocaliptic (Moara lui Țaina). Dar lumea prinde consistență mai ales din momentul în care ochiul evocatorului de azi s-a deschis nemijlocit spre ea: foarte devreme, se pare, căci, născut în 1940, își amintește de ultimul an al războiului, de "rusul telegrafist din fundul pridvorului, poposit pentru o vreme cu alții mulți în ograda noastră, în drumul lor către apus" (Momente cutremurătoare, p. 148). Dar, dacă rusul telegrafist va fi un agent al fricii, de care se va simți bătut totă viața, o amintire plină de lumină este Vetuța, fetița de șase ani din Moldova (deși aproape amuțită de șocul dezrădăcinării), adăpostită o vară de familia autorului și mântuită astfel de spectrul foametei (din 1946) (Vetuța). Dar, mai presus de toate, stă lumea centripetă a satului, cu popa Onofrei (sau Dominic) în centru, cu Todorica, servitoarea cam lipsită de duh a popii, cu Mitruț, rățătorul, cu Ion Blăjan, rapsodul orb al locului (adevărat Homer autohton), cu neputinciosul Antonie (și căruțului lui, devenit inutil), cu Gheorghe Neagu, prostul fudul și ticălos, cu Mătușa Istina (persoană memorabilă încă din citatul volum anterior) și fiul său Valere, și cu atâtea alții, între care chiar necuvântătoare, precum caii Tuți sau Manciu, "puiul Vilmei".

Se încheagă, simultan, o topografie încărcată de semnificații și amintiri, din care face parte Balta morii, Dealul Cărilor, Dealul Comorilor, pădurea Redea, valea Ungureiului (satul vecin, cu elemente săsești), Măgura lui Vian (cimitirul, se pare, căci toți cei de altădată "s-au săvârșit, mutându-se pentru totdeauna la Măgură"), văile afluenților Secașului, a Drăgăneșii și a Molzii, apoi păraul Gărdanului, sau lunci precum cea Dintre lazuri. Și atâtea, atâtea altele.

Acest decor devine greu de semnificații pereche, ziceam, pentru că în el se consumă dramele (și mai rar bucuriile) oamenilor. Din trecut, vine amintirea neagră a grofului, stăpânul morii din sat, supravămuitor al oricărui sacuț de boabe greu obținute. Ceea ce va duce la întemeierea noii mori, cea "a săracilor", de către Procopie, în susul unui pârau aproape sterp, dar devastator la vremea ploaie, în care își va găsi sfârșitul Procopie. Dar marea dramă a generației părinților povestitorului a fost războiul. El a despărțit pe dascălii Calistrat și Margareta, care se vor reîntâlni doar la căminul de bătrâni Sfântul Spiridon. De la Stalingrad a sosit, ca dezerter, de-a lungul a mai bine de trei luni de coșmar, tatăl povestitorului. Și tot războiul a provocat ologirea lui Manciu, calul de poveste al lui Lupșor, care nu s-a supus comenzilor străine, ale rechizitorilor ruși. Nici școala de după război n-a fost ușoară, presupunând, între altele nu doar mai cunoscuta tăbliță de ardezie, ci și (cine să-și mai închipuie azi?) prepararea cernelii prin dizolvarea în oțet a minei creioanelor chimice (aproape uitate, și ele). Dar drama țăranului pare a fi una fără sfârșit, căci nu doar că a continuat cu colectivizarea, dar a sporit prin forme noi chiar după 1990, când cu așa-zisa restituire a pă-

mânturilor, care, în lipsa utilajelor de lucru, a grăbit și adâncit moartea lentă a satului. Încât preotul greco-catolic Iacob Goia, fiu al satului, întors de la Paris după o absență de aproape cinci decenii, exclamă cu amar: "Nu acesta e satul meu!" (După 20 de ani, p. 137).

Fundalul psihologic al receptării sub lupă măritoare a aspectelor și întâmplărilor lumii pare a fi frica: de lunatici (Balta morii), de iele ("duhurile rele ce sălășluiau în scorburile sălcilor" – p. 71 - , asociindu-și așadar imagini desprinse parcă din Erbkönig, de Goethe), frica de duhurile pădurii Redea; dar și frici mai concrete, precum cele de ruși (după o experiență de la sfârșitul războiului, așadar din cea mai fragedă pruncie), de apă (îndeosebi de cea de la bulboana Ciuruitoare, unde a fost foarte aproape de înec), de cutremur, de furtună, de incendiul surii lui Șofron etc. Toate acestea par a-și fi pus pecetea inclusiv pe comportamentul povestitorului matur, în diverse împrejurări ale vieții: o baie în mare, amenințarea unei boli, chiar tăierea anuală a porcului; ca să reapiară – hiperbolizate – în legătură cu experiențe mai noi, legate de rasismul și xenofobia contemporane (îndeosebi fobia față de bătrâni, ce-i prilejuiește rememorarea unei cunoscute – odinioară – legende de manual școlar). Rememorez toate aceste "slăbiciuni de înger", cum le numește, cu termeni populari, autorul, pentru că ele duc spre contextul însuși al apariției acestei cărți: "teroarea pandemiei", convertită spre "lumina cuvântului ziditor", de care pomeneam la început. Cum experiența păcatului pare a fi, în context religios, chiar mecanismul convertirii spre sfințenie, așa la Ioan Popa, contextul psihologic al fricii, pe lângă faptul că atestă o imaginație efervescentă, pare a fi însuși mecanismul nașterii ființei morale, adică al unei perspective specifice (ardele) asupra lumii prin care a trecut. Lucru de care povestitorul pare pe deplin conștient, căci citează, la un moment dat, răspunsul lui Marin Preda dat lui Florin Mugur (în Viața ca o pradă): întrebare "Când devine omul moral?", marele scriitor răspunde fără șovăire: "Când simte înțaița oară frica de moarte."

Aș înscrie acest răspuns și această preocupare a autorului pentru fricile care l-au urmărit de-a lungul vieții într-o dimensiune intelectual-eseistică a povestirilor sale (prin care iese parțial din tradiția realismului ardelean, ilustrat de Slavici, Rebreanu, Agârbiceanu, în care a fost de obicei inclus). Povestiri care mai vorbesc, tangențial diverselor întâmplări sau situații rememorate, despre – de pildă - semnificația numărului trei (Moara lui Țaina, p. 105), care strecoară considerații antropo- și toponimice, spun povestea paralelă a unor cuvinte și a evoluției sensurilor lor, ca oglindă a schimbării lumii, formulează nu doar impresii de călătorie (la Sarmisegetusa Regia), ci și întrebări fundamentale legate de ele ("De ce nici o inscripție în limba băștinașilor" – p. 165) etc.

De altfel, preocuparea pentru limbă și vocabular este o constantă a cărții în ansamblu, autorul colorând regional unele pagini (dar mai puțin decât în volumele an-

terioare, care, primite în dar la simpozionul din toamna 2016, îi descumpăniseră pe colegii etnologi din sud) cu expresii ale limbajului local pline de miez și savoare, precum: "Doamne ajută și nu prea tare!" (la săritul cuiva pe cal, p. 47), "Dacă noroc nu-i, Arză-l focu și cătu-i" etc. La Stalingrad, tatăl își întreabă camaradul consătean "Ce ne-om face, mă vărul!". Bunica, surprinsă la venirea fiului său din război, nu reușește decât exclamația: "Ui la Gligoru meu!". Aflăm cum se alungă corbi (hârâii) în cuvinte ritmate, cum se strigă găștele (Liba, liba...!), aflăm despre bobură (?), sărăriță (solniță), brudină (pod plutitor), ometeu (om mare) etc., dar și despre înnoirile neavenite ale limbii. De altfel, una dintre cele 18 "povestiri" se numește, semnificativ, De-ale vocabularului.

Cuvântul lui Ioan Popa e "ziditor" de memorie și conștiință morală în primul rând prin imagine, cu atât mai memorabilă, cu cât își asociază, cu măsură, regionalismul. Dar reușește deseori și în lipsa acestuia, precum în cazul aceleiași întâlniri dintre mamă și fiul dezerter, sosit după trei luni de drum pe jos, de la Stalingrad: "Cuvintele nu sunt în stare să spună întâlnirea celor doi. Cu năframa smulsă de pe cap, fluturând în mâna dreaptă ca un stindard la zi de sărbătoare, ajunse într-o fugă nebună în brațele tatii." (Întoarcerea tatii de pe front, p. 88). Memorabilă este și imaginea Aniței Cicului, arzând în mijlocul bălții (ca într-o scenă din Pădurea nebună, a lui Zaharia Stancu). Alteori, imaginea e tributară unui patrimoniu cultural național, dar cu conotații mai apăsătoare regionale, ca de pildă poeziei lui Coșbuc; din care uneori se citează explicit, alteori recunoaștem un punct de plecare implicit (ca în cazul scenei cu Lupșor, stăpânul calului Manciu, ologit de rechizitorii ruși, care devine un fel de Ben Ardun în oglindă: "Se repezi la cal: Manciu lu tata, Manciu lu tata! Și căzu urlând cu mâinile înfipite în gâtui încomat." (Manciu, p. 36).

Literatura memorialistică a lui Ioan Popa ar putea fi o poartă potrivită și foarte accesibilă pentru cei porniți pe drumul cunoașterii rădăcinilor ființei noastre colective, cu deosebire a celei din interiorul arcului carpatic, dar nu numai.

Vasile V. Filip

Redacția:

Se distribuie gratuit împreună cu ziarul Răsunetul

Marcă înregistrată

Redactor șef: Menuț Maximilian; **Editor coordonator:** Gabriela Ciomei; **Redactori:** Icu Crăciun, Vasile Vidican; **Prezentare grafică:** Maxim Dumitraș; **Tehnoredactare:** Claudiu Moldoveanu

Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud: Irina Petraș - președinte de onoare, Menuț Maximilian - președinte, Icu Crăciun, Vasile George Dâncu, Virgil Rațiu - vicepreședini

Adresa: str. Bistricioarei nr. 6, Bistrița - jud. Bistrița-Năsăud; email: rasunetul@rasunetul.ro, menutmaximilian@yahoo.com.